

אוניברסיטת בר-אילן
המחלקה לתרגום וחקר התרגום

מאפיינים של בית הדין לעבודה – השלכות על סוגיית המתורגמנות
מקרה מבחן: בית הדין האזורי לעבודה בירושלים

עבודה סמינריונית במסגרת הקורס: "תרגום קהילתי"
מוגשת לפרופ' מרים שלזינגר

מגישה: רות מור-חיים

אדר א' תשע"א

תוכן העניינים :

חלק א'

1. מבוא – פניו היפות של בית הדין לעבודה
2. הצגת נושא העבודה
3. בית הדין האזורי לעבודה
 - 3.1. ייסודו של בית הדין
 - 3.2. מבנה בית הדין
 - 3.3. האופי החברתי של בית הדין
 - 3.4. מאפייני הנגישות הקלה לבית הדין
 - 3.5. בתי דין לעבודה במדינות אחרות – השוואה
4. סוגיית שירותי המתורגמנות
 - 4.1. שירותי מתורגמנות בסדר הדין הפלילי והאזרחי
 - 4.2. דעת שופטים בנושא מימון המתורגמנות
 - 4.3. השתלשלות נושא מימון התרגום בהליכים אזרחיים
 - 4.4. מימון התרגום בבית הדין לעבודה

חלק ב'

5. התפתחות נושא התרגום
 - 5.1. שורשיו של התיווך הלשוני
 - 5.2. התפתחות התרגום הקהילתי והתמקצעותו
 - 5.3. חקר התרגום הקהילתי – ספרות
 - 5.4. תרגום בבית המשפט – קטגוריה ייחודית

חלק ג'

6. החלק האמפירי – הצפייה בדיונים מתורגמים
 - 6.1. צעדים ראשונים בבית הדין – התמצאות
 - 6.2. דו"חות הצפייה בדיונים מתורגמים
 - 6.3. דברי סיכום

ביבליוגרפיה

נספחים

חלק א'

1. מבוא

סנדה ק. – אזרחית מיאנמר (בורמה לשעבר), הגיעה לישראל על תקן של מטפלת סיעודית. היא הועסקה מספר שנים על ידי משפחה ישראלית, עשתה עבודתה במסירות והוכיחה מוסר עבודה גבוה. מעסיקיה לא שילמו עבורה ביטוחים מקובלים והתעלמו מתשלומים והטבות המגיעים על פי החוזה. כאשר נדרשה לאחר מספר שנים להסכים להרעה נוספת בתנאי עבודתה, דחתה הדרישה. בתגובה איימו מעסיקיה לדווח למשטרת ההגירה על עריקה ממקום עבודתה כדי שתגורש על ידם לארצה. בצר לה פנתה לארגון "קו לעובד", אשר הגישו בשמה תביעה לבית הדין לעבודה ובה פירטו את כל התשלומים שהייתה זכאית להם ונשללו ממנה. עורך הדין אורן יוגב שמונה מטעם הארגון לטפל בתביעה, ליווה את סנדה ק. לאורך כל התהליך המשפטי במסירות רבה.

עדותה וחקירתה הנגדית של התובעת בבית הדין לעבודה התנהלו בשפה האנגלית ללא מתורגמן, למרות ששליטתה בשפה זו הייתה דלה. ההליכים המשפטיים נמשכו לאורך זמן בגלל תרגילי השהייה של הנתבעים. פסק הדין ניתן זמן רב לאחר שסנדה ק. חזרה לארצה. היא זכתה בתביעה והתשלום שהושת על הנתבעים היה גבוה ביותר. האינטליגנציה של סנדה ק, אמינותה ועדותה המדויקת עמדו לה אף על פי שהעידה בשפה שלא שלטה בה. שפתה – בורמזית היא בין השפות הנדירות בישראל ולא נמצא באותה עת מתורגמן בשפה זו, על כן הסתפקו באנגלית הדלה שבפיה. היעדר מתורגמן בשלב העדות היה עלול לגרום לתוצאה שבה יד העושה הייתה גוברת. לזכותו של השופט דניאל גולדברג ייאמר שלמרות אילוצי השפה ירד לחקר האמת וצדק נעשה.

2. הצגת הנושא

בית הדין לעבודה על היבטיו השונים: מבנהו, סמכויותיו, ייחודו ואופן התנהלות המתורגמות בדיונים הנערכים בין כתליו הם נושא העבודה שלפנינו. העבודה תורכב משני חלקים, חלק תיאורטי וחלק מחקרי-איכותני, שיתקבל מצפייה בדיונים מתורגמים בבית הדין האזורי לעבודה בירושלים ותיאור התנהלותם, ומשיחות וריאיונות עם נושאי תפקידים. לאור המטרות הסוציאליות המוצהרות המאפיינות את בית הדין לעבודה, שתוצגנה בהמשך, ניתן לשער כי תהיינה לכך השלכות על אופן התרגום. ההשערה היא כי המתורגמות בבית הדין לעבודה ניצבת במקום כלשהו על ציר שבקצהו האחד נמצא התרגום הקלאסי של בית המשפט ומצדו האחר נמצא התרגום הקהילתי. לצורך אימות ההשערה יתוארו תפקידיהם של

מתורגמן בית המשפט והמתורגמן הקהילתי לפי הספרות ויושור עם הנתונים שיתקבלו מצפייה בדיונים המתורגמים בבית הדין האזורי לעבודה בירושלים.

3. בית הדין לעבודה

3.1. ייסודו של בית הדין

בית הדין לעבודה הוקם על פי חוק בית הדין לעבודה התשכ"ט-1969, ומטרתו הייתה לרכז תחת ערכאה אחת את ענייני השיפוט בנושאי סכסוכי עבודה ובנושאי הביטחון הסוציאלי בידי מומחים בתחום; לקצר הליכים משפטיים מייגעים; לאפשר נגישות קלה יותר למתדיינים ולהקל על שמירת זכויותיהם של יחידים או מגזרים שקופחו או נשללו זכויותיהם. שכן, רבים מן הפונים משתייכים לאוכלוסיות חלשות כגון חולים, פצועים, בני מיעוטים, עולים חדשים, מהגרי עבודה ופועלים משטחי הרשות הפלשתינאית.

3.2. מבנה בית הדין לעבודה

בישראל קיימים חמישה בתי דין אזוריים לעבודה המקבילים לאזורי השיפוט של בתי המשפט המחוזיים: בירושלים, בתל אביב-יפו, בחיפה, בנצרת ובבאר-שבע. (לאחרונה (2007) נוסף בית משפט מחוזי לאזור המרכז בפתח-תקווה, שסמכויותיו עדיין מוגבלות.) מבחינה מנהלתית בתי הדין לעבודה הם חלק אינטגרלי ממערכת המשפט הכללית וכפופים להנהלת בתי המשפט בנושאי תקצוב, בינוי, כוח אדם, השתלמויות שופטים ועוד. שופטי בית הדין לעבודה מתמנים על ידי הוועדה לבחירת שופטים בדומה לבחירתם של השופטים במערכת הכללית, ובדומה להם אף ניתנת בידם אוטונומיה שיפוטית, אולם הרכב צוות השיפוט שונה. בבית הדין האזורי לעבודה יושב בדין שופט מקצועי יחיד ולצידו שני נציגי ציבור, אחד מסקטור העובדים והשני מסקטור המעסיקים, שאינם בעלי השכלה משפטית, אך הם בעלי ניסיון עשיר בתחום העבודה. נציגי הציבור מתמנים על ידי שר המשפטים ועל ידי שר התמ"ת הבודקים את כישוריהם בהתייעצות עם הארגונים המייצגים וחותמים על כתב המינוי שלהם. הנציגים הנבחרים מתחייבים על כללי התנהגות ואתיקה. ערעורים על פסקי דין של בתי הדין האזוריים מופנים לבית הדין הארצי לעבודה שמקום מושבו בירושלים. בהרכב בית הדין הארצי יושבים שלושה שופטים מקצועיים ולידם שני נציגי ציבור – אחד מכל מגזר. בית הדין הארצי מלבד היותו ערכאת ערעור יש לו סמכות שיפוטית כערכאה ראשונה בסכסוכים שמקורם בהסכמים קיבוציים ובסכסוכים בין ארגוני עובדים ומעבידים. בתי הדין לעבודה עוסקים בתובענות הכוללות יחסי עובד-מעביד, יחסים בין עובדים לבין ארגוני עובדים וכן

בתביעות לביטוח הלאומי ולקופות הגמל – מוסדות המופקדים על תשלומים הקשורים בהכנסה של אדם ממקום עבודתו. בתביעות המופנות כלפי הביטוח הלאומי יושב שופט כדן יחיד ללא נציגי ציבור.

3.3. האופי החברתי של בית הדין לעבודה

סימוכין לאופי החברתי שנושא בית הדין לעבודה ניתן למצוא בדברי נשיא בית הדין הארצי לעבודה במשך שלוש עשרה השנים האחרונות – השופט סטיב אדלר (9 בדצמבר 2009): "התשתית עליה הוקמו בתי הדין לעבודה [...] מגלמת את אופיים המיוחד של בתי הדין לעבודה הנושאים על נס את הדגל החברתי במערכת המשפט". "בתי הדין לעבודה מאופיינים בנגישותם לאזרח ולתושב. ככלל, ההליכים בפני בתי הדין פשוטים, יעילים ועלותם שווה לכל נפש. סדרי הדין והראיות גמישים ודינאמיים ומותאמים לסוגיות הייחודיות המובאות בפני בתי הדין לדיון ולהכרעה". גישה דומה הובעה בדו"ח הוועדה לבחינת מעמדם ותפקודם של בתי הדין לעבודה – ועדה שמונתה על ידי ממשלת ישראל ב- 2.11.2003 ופרסמה את המלצותיה בינואר 2006: "רבים מן הסכסוכים המגיעים לבית הדין לעבודה עוסקים בסכומי כסף קטנים של תובעים בעלי יכולת כספית דלה, על כן קיימת הצדקה לקיומו של בית הדין לעבודה בהיותו ערכאה נגישה, פשוטה וזולה".

3.4. מאפייני הנגישות הקלה

הנגישות הקלה לבתי הדין לעבודה מתבטאת על ידי מגוון אפשרויות של ייצוג. הייצוג יכול להיעשות על ידי עורכי דין כמו במערכת השיפוט הכללית, אך גם באמצעות ארגוני עובדים מקומיים ובאמצעות עמותות סיוע הדואגות לשמירת זכויותיהם של מהגרי עבודה כגון "קו לעובד" ואחרות. ניתן אף להגיש תביעה ללא ייצוג משפטי. התקנות המסדירות עניינים שונים של סדר הדין בבתי הדין לעבודה הן קצרות יותר ופשוטות יותר מתקנות סדר הדין האזרחי הנהוגות בבתי המשפט הכלליים. לדוגמה: בתובענות רגילות בית הדין לעבודה אינו קשור בדיני הראיות כפי שמחויבים להם בבתי המשפט. נוכחותם ושיתופם של נציגי הציבור בהרכב צוות השיפוט וקולם השקול לקולו של השופט בהכרעת הדין תורמים אף הם לתדמית של בית דין נגיש וידידותי. אמנם הדעות חלוקות באשר לתרומתם של נציגי הציבור להליך המשפטי מאחר שאינם בעלי ידע משפטי מקצועי, אולם לעומתם יש הסוברים כי ההיכרות של נציגי הציבור עם הנעשה בשטח בנושאי עבודה והעסקה תורמת הן לשופטים שלא תמיד מצויים בתחום והן לתובעים אשר מסתייעים בהם כדי להציג את עניינם בצורה ברורה במיוחד כאשר הם אינם מיוצגים על ידי עורכי דין.

מאפיין נוסף של בית הדין לעבודה כמוסד בעל אוריינטציה חברתית הוא קיום של מוסד הגישור. תובענות המגיעות למזכירות בית הדין ונראה כי ניתן ליישבן בדרך של משא ומתן פשרני בניגוד למאבק משפטי, מועברות להליך של גישור, המנוהל על ידי נציגי ציבור שהוסמכו לכך. הגישור מותנה בהסכמת שני הצדדים וחוסך זמן והוצאות הן למתדיינים והן למערכת. מאפיין נוסף המשקף את הפן החברתי של בית הדין ומונע חסימת דרכו של בעל דין לממש זכויותיו, הוא אי חיובו של תובע במתן ערובה לכיסוי הוצאותיו של הנתבע שעלול להיפגע אם יפסיד התובע במשפט. הקלה זו אינה קיימת בבית המשפט. אף על פי שבית הדין לעבודה מתנהל על פי סדר הדין האזרחי, הוא הוסמך לדון אף באישומים פליליים המוגשים על ידי משרד התביעות בגין העסקה בלתי חוקית של עובדים זרים ובגין הפרות של חוקי עבודה שהינם חוקי מגן שלא ניתן לוותר עליהם. התמונה המצטיירת מההליכים הייחודיים של בית הדין לעבודה ומהרוח המנחה אותו היא שעל אף היותו גוף משפטי שמתנהלים בו דיונים על ידי שופטים מקצועיים ושמתיימים בו הליכים המקבילים להליכי בית משפט, יש בו גם מאפיינים של גוף שמטרתו לספק שירות למגזרים חלשים בתוך הקהילה.

3.5. בתי דין לעבודה במדינות אחרות – השוואה

בתי דין לעבודה כמערכת שיפוט נפרדת קיימים גם במדינות אירופה ומאפייניה דומים למערכת בישראל בפישוט וקיצור הליכים, באפשרות ייצוג ללא משפטים, בשיתופם של נציגי ציבור בהרכב השופט ובהעדפה של גישור על פני שיפוט.

ההליכים בבתי הדין לעבודה בגרמניה הם הדומים ביותר להליכים הקיימים בארץ. הדיון שם מתנהל בענייני ביטוח לאומי וביטחון סוציאלי. בדין יושבים שופטים מקצועיים ולצידם נציגי ציבור, אשר בדומה לישראל מתמנים על ידי שרי המשפטים והעבודה בהתייעצות עם ארגוני העובדים. כמו כן קיימת שם מגמה לניסיונות גישור קדם-משפטיים. הבדלים קיימים בסמכויות השיפוט ואפשרויות הערעור אשר משתנים ממדינה למדינה. לדוגמה: **בצרפת** בית הדין לעבודה עוסק רק ביחסי עבודה אישיים, ואילו הסכמים קיבוציים נידונים בבתי משפט אזרחיים. בדומה לישראל נציגי עובדים ומעבידים יושבים בדיון לצד שופטים מקצועיים. המתדיינים חייבים לעבור תחילה ניסיון גישור. **בסקנדינביה** הדברים הפוכים: בתי הדין לעבודה דנים בהסכמים קיבוציים בלבד, בעוד שתביעות אישיות מתנהלות בבתי משפט אזרחיים. **בבריטניה** קיימים בתי דין אזרחיים לעבודה, שבהם נציגות לעובדים ולמעסיקים וכן קיימת ערכאת ערעור. אולם בתי דין אלו עוסקים רק בסכסוכי עובד-מעביד פרטיים. **בארה"ב** לא קיימים בתי דין לעבודה, אין חוקי מגן לעובדים, רוב העובדים אינם מאורגנים והנגישות לבתי המשפט כרוכה בעלות

גבוהה ביותר. גם בקנדה ובאוסטרליה אין ייחוד לבתי דין לעבודה, אך קיימות מסגרות תיווך ובוררות הנתמכות על ידי גופים שונים.. בית הדין לעבודה בישראל נחשב לאחד מבתי הדין המתקדמים בעולם, החותר ליישוב סכסוכים בדרכי גישור ומעדיף דרך זו על פני התנהלות משפטית ארוכה מתישה ויקרה, ומשתדל למנוע הוצאת צווי מניעה לגופים המכריזים על שביתות הפוגעות בכלכלת המדינה ובסדר הציבורי. נשיא בית הדין הארצי לעבודה (בדימוס) השופט סטיב אדלר היה ידוע כ"מפשר לאומי" ופסיקותיו נטו במקרים רבים לטובת העובדים. השופט אדלר, יליד ארה"ב, היה ממונה במשך שלוש שנים על יחסי העבודה מטעם הממשל הפדרלי בארצות הברית. הוא רואה את ישראל, בהשוואה לארה"ב, כמדינת רווחה המשתבחת בחוקי המגן לעובדים כגון חופשה שנתית, פיצויי פיטורין, פנסיה וביטוח לאומי.

4. סוגיית שירותי מתורגמנות בבתי המשפט ובבית הדין לעבודה

4.1. שירותי מתורגמנות בסדר הדין הפלילי והאזרחי

כפי שתואר לעיל, מבנה בית הדין לעבודה, המדיניות המובילה, התקנות המיוחדות – כל אלו מעידים על כך כי המוסד הכפוף רשמית להנהלת בתי המשפט מתנהל בדרך שונה מבתי המשפט הכלליים. השלכות יש לכך הן על סוגיית מימון שירותי המתורגמנות והן על התנהלות המתורגמנות בעת הדיון, כפי שיתברר מתוך הצפייה בדיוני בית הדין לעבודה שיתוארו בפרק האחרון. בהליך משפט פלילי חל על המדינה חיוב על פי חוק לספק שירותי תרגום לנאשמים שאינם דוברים שפת הדיון כדי שיבינו את הנאמר, יהיו מעודכנים בכל המהלך, יוכלו להגיב בהתאם ויזכו במשפט צדק. חיוב זה אינו חל מלכתחילה על הליכי משפט אזרחי, לרבות בית הדין לעבודה הנכלל בקטגוריה זו.

החוק המופיע בספר החוקים של מדינת ישראל תשמ"ד, פרק ה', סימן ג' תחת הכותרת "פרוטוקול ותרגום" קובע:

סעיף 140: הוברר לבית המשפט שהנאשם אינו יודע עברית, ימנה לו מתרגם או יתרגם לו בעצמו.

סעיף 141: ראייה הנמסרת ברשות בית המשפט לא בעברית, או לא בלשון אחרת השגורה בפי בית המשפט ובעלי הדין, תתורגם בידי מתרגם, ועדות שנמסרה כאמור תירשם בפרוטוקול תוך תרגומה לעברית, אם לא הורה בית המשפט הוראה אחרת; רישום התרגום בפרוטוקול ישמש ראיה לכאורה לדברים שתורגמו.

סעיף 142: שכרו של מתרגם ישולם מאוצר המדינה, אם לא הורה בית המשפט הוראה אחרת.

החוק מורה על חיובה של המדינה לספק שירותי תרגום בסדר הדין הפלילי למי שלשון הדיון אינה שגורה בפיו, אולם הוא אינו מבהיר מהי רמת אי-הידיעה של השפה המזכה את הנאשם בשירותי מתורגמנות,

(שלזינגר 1999). הוא אינו מפרט מה הם הכישורים הנדרשים ממתורגמן המתמנה לאותו מתדיין וכל זאת בעת שהראיות הנרשמות בפרוטוקול נרשמות בתרגום ויכולות להיות הרות גורל עבור נאשם שהתרגום במשפטו אינו ברמה מקצועית מספקת. שכן, על פי הראיות (המתורגמות) תיפול הפסיקה. אמנם, החוק אינו מחייב את המדינה לשאת בהוצאות שירותי מתורגמנות בהליכי המשפט האזרחי, אולם כבר בכנסת ה-16, ובכנסת ה-17 חשו חברי כנסת בעוול שיכול להיגרם ל"תלוי תרגום" (מונח שנתבע על ידי שלזינגר, שם), והניחו על שולחנה של הכנסת הצעות חוק בדבר חיוב שירותי תרגום גם בהליכי משפט אזרחי, כפי שמקובל במספר מדינות בעולם. הצעות אלו לא קודמו לכדי חקיקה. בכנסת הנוכחית, ה-18 במספר, הונחה על שולחנה של הכנסת ב-1.6.09 הצעת חוק **בתי המשפט (תיקון – תרגום בהליכים אזרחיים בבית המשפט), התשס"ט – 2009** על ידי חברי הכנסת שלמה מולה ושלי יחימוביץ', המבקשים לחייב את בית המשפט למנות מתורגמן מטעמו גם בהליכים אזרחיים לכל מי שאין ידו משגת לממן לעצמו שירותי תרגום. הצעת תיקון זו מצמצמת את חיוב המדינה בהליך אזרחי רק לדלי אמצעים. אולם גם בהצעת תיקון זו ההגדרות עמומות ואינן מגדירות במדויק מהי אי-ידיעה של שפה. בסעיף הגדרות 68 נאמר: **"אינו דובר עברית – בעל דין אשר אין ביכולתו להבין או לדבר בשפה העברית"**. ההגדרה של **מתרגם מוסמך – "אדם בעל כישורי שפה מתאימים וידע בתרגום הליכים משפטיים, המסוגל לתרגם"** ניסוח ההצעה עמום גם הוא ואינו מפרט מהי המשמעות של מוסמך. האם הכוונה לאדם דו-לשוני השולט בשתי השפות באופן רהוט ויש לו ידע במונחים משפטיים (אולי עורך דין?), או שמא הכוונה לתעודת הסמכה הניתנת בעקבות לימודים אקדמיים המכשירים ספציפית למתורגמנות בבית המשפט.

4.2. דעת שופטים בנושא מימון מתורגמנות

סוגיה זו של תרגום בסדר הדין האזרחי כבר אוזכרה בדבריהם של מספר שופטים בעבר שחשו כי לא נעשה צדק למתדיינים אשר אינם מדברים או מבינים את השפה שבה מתנהל הדיון. השופט ורדימוס זיילר (1990), בביטאון לשכת עורכי הדין: "בעיית התרגום מציקה לי. לא רק כנשיא של בית המשפט, גם כאזרח של מדינה שחוקיה הוחלו על 160 אלף דוברי ערבית בירושלים בלבד. אני חושב שהמדינה הייתה צריכה לתת שירות של תרגום לאותם אנשים המופיעים במוסדות שלטון ובמיוחד בבית משפט שבו כל האמנות היא אמנות הדיבור והבנת הנאמר. צריך שאותם אנשים יהיו מסוגלים גם להביע את עצמם וגם לשמוע מה שנאמר בזמן אמיתי שבו הדברים נאמרים. לצערי הדבר איננו כך". השופט יעקב טירקל (2002) ביום עיון על "שוויון בנגישות לשירותים משפטיים" נשא דברים בפני ועדת חוקה חוק ומשפט בכנסת: "בהליכים אזרחיים (לרבות הליכים בענייני עבודה, משפחה והוצאה לפועל)

אין חובה כזו (לספק מתורגמן – לא במקור) התוצאה היא שזכויותיהם של בעלי דין שאינם יודעים את השפה העברית עלולים להיפגע. ראוי שגם עניין זה יוסדר בחוק."

השופט יעקב טירקל (2008) בראיון שנתן לאחר צאתו לגימלאות, "הרהורים שלאחר השפיטה", חזר והביע דעתו בנושא התרגום: ".....היו מתדיינים שלא ידעו עברית ולא היה מי שיסייע להם בתרגום. נהגתי לגייס עובדים של בית המשפט ומתנדבים אחרים שיסייעו בתרגום.לא תמיד הייתה לנו עזרה כזו ונזקקנו למתורגמנים אחרים. למטרה זו נתתי צווים שהתשלום יינתן מקופת המדינה. כך פעלו לפי הנחיותיי יתר השופטים. דבר זה היה למורת רוחה של הנהלת בתי המשפט, אבל אני עמדתי בשלי." הדברים אמורים לתקופה שבה כיהן טירקל כנשיא בית המשפט בבאר-שבע.

נשיא בית הדין לעבודה סטיב אדלר (2002): " מגמתו של בית הדין לעבודה הינה לעודד עובדים זרים לפנות לבית הדין ולמצות את זכויותיהם מכוח חקיקת המגן. פעמים רבות עובדים אלה נתקלים בקשיי שפה ובקשיים לשאת במימון הוצאות ההליך. הימנעות מהזמנת מתורגמן בהליכים בהם מעורב עובד זר, שאינו דובר עברית, פירושה פעמים רבות למעשה נעילת שערי בית הדין בפניו."

4.3. השתלשלות נושא מימון המתורגמנות בהליכים אזרחיים

בדצמבר 1998, הוציאה מזכירות בית הדין לעבודה בתל-אביב הנחייה המחייבת בעל דין לשאת בהוצאות תרגום מערבית לעברית. הנחיה זו היוותה שינוי בסטטוס ההיסטורי של דוברי ערבית בבתי המשפט. שכן, עד לאותה עת היה קיים נוהג בישראל לפיו זכאים דוברי ערבית לשירותי תרגום במימון המדינה. בעקבות פניית הנפגעים אל מנהל בתי המשפט ואל נשיא בית הדין הארצי לעבודה, הוציא הנשיא (סטיב אדלר) הוראה לכל שופטי בתי הדין לעבודה ב-25.1.99 כדלקמן:

"עלתה השאלה אם יש מקום לחייב צד הדובר ערבית להביא מתורגמן על חשבונו. השפה הערבית היא שפה רשמית בישראל, לפיכך אין לחייב צד הדובר ערבית להביא מתורגמן על חשבונו". על פי הוראה זו זכאים דוברי ערבית לשירותי תרגום במימון המדינה.

בסוף שנת 2001 הוציא מנהל בתי המשפט דן ארבל הנחייה לנשיאי בתי המשפט ולנשיא בית הדין לעבודה שלא לחייב את המדינה בהוצאות תרגום במשפטים אזרחיים. הנימוק היה קשיי תקציב והודגש שאין זו הוראה עקרונית. " אני מבקש להביא לידיעתכם כי תקציב הנהלת בתי המשפט אינו כולל תרגומים עבור משפטים אזרחיים. להשקפתינו ולהשקפת האוצר, אין המדינה צריכה לממן עלויות של משפטים אזרחיים. אודה לכם אם תנחו את השופטים שלא לחייב את המדינה בהוצאות תרגומים כאלה." (מתוך פסק דין

אילן סופר, נספח מס' 1). הנחייה זו עוררה ביקורת רבה בקרב המערכת המשפטית. שופט ראשי בבית הדין לעבודה בירושלים, השופט יעקב נויגבורן, הודיע לנשיא בית הדין סטיב אדלר: "אני אמשיך להורות כי התרגום יהיה על חשבון בית הדין ולא על חשבון המתדיינים.... בבית הדין קיימים חוקים רבים המתנהלים בשפה הערבית והתרגום במקרים אלו הוא חיוני.... אחרת, מבקשי הכנסה, גימלת סיעוד או קצבת נכות יצטרכו לשלם עבור שירותי תרגום, על מנת לממש את זכותם במסגרת חוק הביטוח הלאומי." (גלובס 04.02.2002). שופט בית הדין האזורי לעבודה בבאר-שבע, אילן סופר בפסק דין (5.3.2002) חייב את המדינה לשאת בעלות מתורגמן לעובד זר שחויב בדיון קודם אצל רשם בבית הדין לממן בעצמו את המתורגמן. העובד ערער על פסיקתו של הרשם והשופט סופר ביטל את הפסיקה. בפסק הדין נימק את החלטתו: ".....אולם, נראה כי היגיון זה (לפיו בהליכים אזרחיים הצדדים נושאים בעלות הוכחת טענותיהם) אינו יכול לחול בבית הדין לעבודה. התביעות הבאות בבית דין זה, מבוססות על חוקי מגן, וחוקי ביטחון סוציאלי. בקבוצות התביעות נגד הביטוח הלאומי, מופיעים בפני בית הדין הזה, עולים חדשים וותיקים אשר שפת אימם היא רוסית, אמהרית, ולעיתים גם חרשים אילמים שיש צורך במתרגם לשפת הסימנים." בפסקה אחרת הוא כותב: "בעניינם של עובדים זרים ברור, כי הטלת הוצאות מתורגמן על תובע בשלב מקדמי של הדיון, מביאה להטלת נטל בלתי סביר, בלתי צודק ומפלה. זוהי תוצאה, העלולה להביא לכך שלא תוגש תביעה בכלל, והעובד יוותר על זכויותיו הקוגנטיות. מסקנה זו עולה בקנה אחד עם גישת בית הדין הארצי לעבודה בכל הקשור לעובדים זרים, אשר נחיתותם למול המעבידים ידועה ומוכרת. כן ברורה וידועה לבית הדין יכולתם הכלכלית הדלה והמוגבלת של העובדים הזרים." ערעור המדינה על פסיקתו של השופט סופר, שהוגש לבית הדין הארצי לעבודה, נדחה אף הוא על ידי נשיא בית הדין הארצי השופט סטיב אדלר (רות סיני, עיתון "הארץ" 23.6.2002). בתגובה להנחיה של מנהל בתי המשפט שלא לחייב את המדינה במימון מתורגמנים בתביעות אזרחיות, עתר לבג"ץ ארגון "עדאלה" – המרכז המשפטי לזכויות המיעוט הערבי בישראל, בינואר 2002. בעתירה נטען כי ההוראה פוגעת בשוויון בין המתדיינים וכי השפה הערבית הינה בעלת מעמד רשמי מימי המנדט הבריטי, נותרה כזו במדינת ישראל, ועל כן זכאים דובריה למימון שירותי תרגום. עותרי עדאלה הוסיפו לטעון כי שיקולי תקציב אינם עילה מספקת לפגיעה בזכויות אדם בסיסיות המבטיחות נגישות לבתי המשפט. העמסת הנטל הכספי של עלות שירותי התרגום על המתדיינים תרתיע רבים ממעוטי היכולת לתבוע את זכויותיהם. העתירה התבססה גם על המשפט הבינלאומי הקובע (לטענתם) כי הרשויות חייבות לכבד את שפת המיעוט הלאומי, וכמו כן הסתמכה על האמנה הבינלאומית בדבר זכויות אזרחיות ופוליטיות (1966), שאושרה על ידי ישראל ב-1991, הקובעת (לטענתם) כי זכותם של מיעוטים לשוניים היא להשתמש בשפת אמם בפני הרשויות. באשר לשני הנימוקים

האחרונים שהועלו בעתירה יש להעיר: 1) כי החיוב לכבד את שפת המיעוט, אין משמעותו מתן סטאטוס של שפה רשמית. 2) אין באמנה עליה הסתמכו (נבדק) שום סעיף המאשר את טענתם. סעיף 27 באמנה העוסק במיעוטים אתניים, דתיים ולשוניים קובע: "לא ישללו מבני אדם המשתייכים למיעוטים אלה את הזכות לקיים את תרבותם, להחזיק בדתם ולשמור על מצוותיה, או להשתמש בלשונם, בצוותא עם החברים האחרים שבקבוצתם." אך אין באמנה זו אזכור לזכותם של מיעוטים להשתמש בשפת אמם בפני הרשויות. בעקבות העתירה לבג"ץ חזר בו מנהל בתי המשפט מההנחיה הראשונית, ועותר עיזאלה בעצת הבג"ץ משכו את העתירה. ביולי 2003, הוציא מנהל בתי המשפט הוראה חדשה בזו הלשון: "מימון התרגום על ידי המדינה רק במקום שהצורך בכך ברור ואין דרך אחרת לנהל את המשפט, היינו, במקרים חריגים ובהתאם לשיקול דעת השופטים". הוראה זו של מתן שירותי תרגום במימונה של המדינה לא הייתה גורפת וצמצמה אותם ל-"רק במקום שהצורך ברור ואין דרך אחרת לנהל את המשפט". הניסוח לא היה חד-משמעי וההחלטה נשארה נתונה לשיקול דעתו של כל שופט. כתוצאה מכך ההתנהלות בבתי המשפט אינה אחידה ובמקרים רבים מתדיינים מחויבים במימון עלות המתורגמן. ישנם מקומות שבעיית המתורגמן נפתרת על ידי מתורגמן אד-הוק כפקיד במזכירות בית הדין, מתמחה דובר ערבית או עורך הדין המייצג. בעיית התרגום קיימת גם לגבי תרגום המסמכים המוצגים לבית המשפט. מסמכים כגון צוואות, ייפוי כוח וכדומה מצריכים ידע מקצועי שאין ביכולתם של מתרגמי אד הוק להציע. עותר עיזאלה הביאו בעתירתם דוגמאות של ארצות אירופה, שבהן ניתנת האפשרות לבני מיעוטים להשתמש בשפת אימם בבתי המשפט, והמדינה מספקת שירותי תרגום לכל אורך התהליך המשפטי במימונה.

שוודיה – תרגום מקצועי מסופק אף למהגרים.

דנמרק – בני המיעוט הגרמני רשאים להשתמש בשפת אימם בדיון משפטי. התרגום ממומן על ידי המדינה.

אוסטריה – דוברי סלביה זכאים לתרגום שפת אימם במימון המדינה.

איטליה – דוברי גרמנית כשפת אם זוכים למימון שירותי תרגום.

(במסגרת הסכמים שבין "מדינות זיקה", שיש להן עניין או קרבה לפזורה שלהן המתגוררת במדינה אחרת, לבין "המדינה המארחת". ההסבר – לא במקור.)

דעתם של העותרים לא נחה מההוראה השנייה של מנהל בתי המשפט שהשאירה את המערכת במצב של אי ודאות סביב נושא זימון מתורגמנים ומימונם, וגרמה להתנהלות בלתי אחידה בנושא בבתי הדין השונים. העותרים יצאו בהודעה לעיתונות שבה פנו אל מנהל בתי המשפט, דן ארבל, בדרישה להוציא הנחיה חדשה על זכות מוסדרת לקבל תרגום מקצועי מהשפה הערבית לשפה העברית במימון המדינה, להביא את הדברים לידיעת עורכי הדין, לידיעת המתדיינים ולידיעת הציבור, וכן לקבוע דרכים להשגת שירותי

המתורגמנות שתהיינה ברורות ונגישות. הם השאירו לעצמם פתח לפנות לבג"ץ פעם נוספת. הוראתו החדשה של מנהל בתי המשפט כללה עקרונית גם את בתי הדין לעבודה בהיותם כפופים להליכי משפט אזרחי. הוראתו החדשה לא ציינה בבירור אם היא מתייחסת רק למיעוט הערבי דובר השפה הערבית, או כוללת גם קבוצות אחרות ששפתן אינה ערבית.

4.4. מימון המתורגמנות בבית הדין לעבודה

בניסיוני לברר את סוגיית מימון המתורגמנות בבית הדין האזורי לעבודה בירושלים לאור הוראתו השנייה של מנהל בתי המשפט, ראיינתי את מזכירת בית הדין הגב' טלילה עוזרי ותשובתה הרשמית הייתה כי מימון המתורגמנים נקבע בהחלטה שיפוטית. הווה אומר: השופט שבפניו נערך הדיון קובע מי ישא בעלות המתורגמנות. ניסיון נוסף לחלץ תשובה חד-משמעית לגבי מימון התרגום לשפות שאינן ערבית העלה תשובה חוזרת: הכול נקבע בהחלטה שיפוטית. תהיתי אם יכול שופט לקבוע כי דובר השפה הסינית למשל יזכה במתורגמן ממומן על ידי המדינה ואילו מדובר השפה התאילנדית יימנע המימון, או שמא להפך. באילו נסיבות יחליט שופט כך או אחרת? בשיחה טלפונית עם שופט ראשי (בדימוס) בבית הדין לעבודה, מר יעקב נויגבורן, נעשה ניסיון נוסף לברר מהו הנוהל לגבי שפות שאינן ערבית. תשובתו הייתה כי הוא יצא לגמלאות לפני שבע שנים ואינו יודע מהו הנוהל כיום. לגבי העבר, זכור לו כי היה מחייב את המדינה בעלות מתורגמן כאשר המתדיין היה דובר ערבית. בדיונים שבהם היו דוברי אנגלית, הוא עצמו שימש מתורגמן. הוא לא זכר כיצד פסק כאשר המתדיינים היו דוברי שפות אחרות שאינן ערבית. בשיחות בלתי רשמיות עם בעלי תפקידים זוטרים בבית הדין נאמר לי כי לא נתקלו בדחיית בקשות של מתדיינים להזמנת מתורגמן בעלות המדינה גם לשפות שאינן ערבית. מאחר שחיפושיי אחר מסמך או הנחיה ברורה בדבר מתורגמנות לדוברי שפות שאינן ערבית לא העלו דבר, הגעתי למסקנה כי רוח נשיא בית הדין הארצי בעל האגידה החברתית שורה אף על השופטים בבית הדין בירושלים, המכירים בעובדה כי הפונים לבית הדין משתייכים למגזרים חלשים בחברה המנסים לממש זכויות, וכי הטלת עול מימון המתורגמן עליהם עלולה למנוע מהם את הנגישות לבית הדין. על כן מסתמכים הם על הניסוח בהוראתו השנייה של מנהל בתי המשפט מיולי

2003 שנאמר בה: "מימון התרגום על ידי המדינה במקום שהצורך ברור ואין דרך אחרת לנהל את המשפט.....ובהתאם לשיקול דעת השופטים". ניסוח זה נותן בידי שופטי בית הדין לגיטימציה להחליט על מימון מתורגמן לכל תלוי תרגום, כי יש באפשרותם לטעון שלא ניתן לנהל את המשפט בדרך אחרת. הדברים אמורים לגבי ההתנהלות בבית הדין לעבודה בירושלים בלבד. בשיחה עם עורך הדין אורן יוגב המייצג עובדים בבית הדין האזורי לעבודה בתל-אביב נאמר לי כי בבית הדין לעבודה בתל-אביב אין מימון

מתורגמנים בעלות המדינה בשפות שאינן ערבית ויש צורך להגיש לשופט בקשה מנומקת באופן נפרד למימון המתורגמן. (נספח מס' 2). יש לציין כי באזור תל-אביב רבות הפניות לזימון מתורגמנים במגוון שפות שאינן ערבית, לעומת ירושלים שם רוב הפניות הן בשפה הערבית (95%). ייתכן כי שיקולי תקציב הם גורם המשפיע על השוני במדיניות. בבית הדין בבאר שבע, כפי שראינו, הייתה פסיקה של רשם שלא נענתה לבקשת מימון תרגום של עובד זר, לעומת פסיקה הפוכה של השופט אילן סופר שזימן לתובע מתורגמן במימון המדינה. השופט סופר כותב בדברי הסיכום: "לטעמנו, כך צריך לנהוג בכל הקשור לעובדים זרים המגישים תביעות מכוח חוקי מגן קוגנטיים [שאינם ניתנים לויתור]. אנו משאירים זאת להנהלת בתי המשפט לשקול, אם יש מקום להוציא הנחיות מתקנות....."

הערפול בדבר מימון המתורגמות בבית הדין לעבודה בירושלים הוסר לאחר שיחה עם סגן נשיא בית הדין לעבודה בירושלים, השופט אייל אברהמי. לאחר יום דיונים ארוך ומייגע הואיל השופט להתראיין ולהשיב על שאלות. לשאלתי כיצד נוהג הוא לפסוק בנושא מימון המתורגמות בשפות זרות, השיב בהסבירו את מדיניותו כי לבית הדין לעבודה יש אג'נדה חברתית ומודעות גבוהה לאוכלוסיה הבאה בשערינו. בהסתמך על חוק כבוד האדם וחירותו מכירים בזכותו של כל אדם להגנה משפטית נאותה וזו כוללת את הזכות להבין את הנאמר בדיון הרלוונטי לגביו וכפועל יוצא מכך גם זכות לשירותי מתורגמן. למרות שהחוק חל על אזרחים ותושבים של המדינה, הרי גם העובדים הזרים הם בני אדם שזכאים לזכויות יסוד מה גם שתרומתם למדינה אינה דבר של מה בכך. לשאלתי האם קיימת איזו תקנה או הנחיה ספציפית המתירה לו לחייב את המדינה במימון מתורגמנים לכל המתדיינים השיב: "מכוח השיפוט שנתנה בידי מדינת ישראל כאשר מינתה אותי לשופט, איני כפוף לשום גורם מנהלי או ממונה בהחלטותיי השיפוטיות. אני רשאי לבקש מן המדינה כל אמצעי הדרוש לי לבירור עובדות לאשורן ולירידה לשורשם של דברים. כאשר איני מבין את שפתו של מתדיין, המתורגמן הוא אמצעי העזר הדרוש לי להגיע לחקר האמת ולפסיקה צודקת." גישה זו רואה במימון המתורגמות על ידי המדינה לא רק זכות בסיסית של מתדיין אלא גם זכותו של השופט לקבלת אמצעי העזר הדרוש לו.

5. התפתחות התיווך הלשוני

5.1. שורשיו של התיווך הלשוני

ימיו של התיווך הלשוני הם כימי עולם. מקדמת דנא בכל אתר ואתר שבו נוצרו מפגשים בין דוברי שפות שונות על רקע פוליטי של מלחמות, כיבושים ונדודי עמים, על רקע כלכלי-עסקי, משפטי או על רקע של מסעות גיאוגרפים, עלה הצורך בתיווך לשוני. שורשיה של ההיפרדות הלשונית שבין עמים נעוצים בסיפור המקראי של מגדל בבל. (בראשית, יא' 8-6): ".....הן עם אחד ושפה אחת לכולם.....", "הבה נרדה ונבלה שם שפתם אשר לא ישמעו את שפת רעהו", "ויפץ ה' אותם משם על פני כל הארץ". בעקבות הפיצול הלשוני התפתחו בעולם העתיק עמים שונים ותרבויות שונות. וכאשר באו אלו עם אלו במגע, נזקקו למתווכי לשון כדי ליצור תקשורת והסתייעו במתווכים מזדמנים הדוברים יותר משפה אחת.

אזכור קדום לקיומה של סיטואציה שבה נטל חלק מתווך לשוני נמצא בספר בראשית מבי' 23, – המעמד שבו מתחננים אחי יוסף לשחרר את אחיהם בנימין ויוסף מתנכר אליהם. השיחה ביניהם מתנהלת באמצעות "המליץ בינותם", שעל פי הפרשנים היה המתווך בין שפתם הכנענית – שפה שמית לבין זו המצרית של יוסף – שפה חמית.

המילה "תורגמן" עצמה כבר נזכרת במקורות בהקשר לדיון משפטי. בתלמוד הבבלי במסכת מנחות, ס"ה, ע"א נמנות התכונות הנדרשות מהחברים המכהנים בסנהדרין – המוסד המשפטי העליון בארץ ישראל בתקופת הבית השני ובתקופת המשנה והתלמוד:

"דאמר ר' יוחנן: אין מושיבין בסנהדרין אלא בעלי חכמה, ובעלי מראה, ובעלי זקנה, ובעלי כשפים, ויודעים שבעים לשון, שלא תהא הסנהדרין שומעת מפי התורגמן....."

הפונקציה של מתורגמן ידועה וקיימת כבר באותם ימים, אך לא מומלצת בסיטואציה של בית משפט. נימוקים רבים לעמדה זו (טננבאום, תשס"ג):

- עדות המתורגמן דומה לעדות שמיעה שהיא עדות חלשה ואינה קבילה בבית משפט.
- שופטים שאינם מבינים את שפת העד מתקשים לתחקר אותו.
- קיים חשש לתרגום שאינו מדויק, דבר שעלול לגרום לשיבוש המשפט.
- קיימת אפשרות שמתורגמן יטה את הדברים הנמסרים במכוון לצד זה או אחר, ולא תהא אפשרות לבחון זאת כאשר שפת העד נדירה.

- חשיבות לעדות ישירה שלא על ידי מתורגמן, משום שאז ניתן להתרשם מתגובות לא ורבניות של

העד או הנאשם כגון: נימת הקול, היסוס, מבוכה, השפלת מבט וכו'.

נימוקים אלו הם הבסיס להתפתחותם של קודים אתיים נוקשים המחייבים את מתורגמני בית המשפט בימינו, כפי שיתוארו להלן. הדרישות הגבוהות מחברי הסנהדרין בנושא הלשון – נאמרו בהגזמה, אך לא בכדי. הן מביעות את הרצוי שלא תמיד ניתן להשגה במציאות, אך מדגישות את החשיבות העליונה של דיוק בדינוי בית המשפט ועל אחת כמה וכמה כאשר מדובר בדיני נפשות.

תיווך לשוני שראשיתו בעולם העתיק התקיים לאורך ההיסטוריה. בעידן המודרני מזהים ניצנים של מתורגמנות בית משפט במאות ה-16 וה-17 עם התפשטות הקולוניאליזם באמריקה הלטינית ובדרום-אפריקה (Mikkelsen 2000).

ציון דרך משמעותי בהתפתחות מתורגמנות בבית המשפט שימש האירוע ההיסטורי של משפטי נירנברג (1945-1946), שבו נידונו פושעי המלחמה הנאצים על ידי הרכב בינלאומי של שופטים נציגי בנות הברית. הדיונים תורגמו לארבע שפות – שפות בנות הברית המנצחות: אנגלית, צרפתית ורוסית, ולשפת הנאשמים: גרמנית. באותו אירוע השתמשו לראשונה בציוד טכני שהתאים לביצוע תרגום סימולטני במספר שפות בו-זמנית. בעקבות ניסיון זה התקבע התרגום הסימולטני כשיטה המקובלת בבתי משפט ותפס את מקומו של התרגום העוקב שקדם לו (Gonzalez et al. 1991). טכניקת התרגום הסימולטני אומצה על ידי האו"ם ונהוגה בכל מוסדותיו והיא נפוצה בכל העולם (Morris 1996). בחירת המתורגמנים למשפט הייתה קפדנית והם השתתפו בסדנת אימון במשך מספר שבועות. מתורגמנות לא הוכרה אז עדיין כמקצוע בפני עצמו. אנשים דו-לשוניים נכנסו לשטח והשתכללו תוך כדי התנסות. רק בשנים שלאחר מכן, עם עליית הרמה ודרישות גבוהות של צרכנים הוכר הצורך בתרגול ואימון מקצועי. החל בשנות השבעים המאוחרות של המאה הקודמת נראה תהליך של התמקצעות. שוודיה הייתה הראשונה (1976) שהנהיגה מבחן הסמכה. בעקבותיה צעדו ארה"ב, אוסטרליה וקנדה. התהליך תוגבר על ידי ייסוד אגודות מקצועיות שהעלו את רף הסטנדרטים ופיתחו מבחני הסמכה.

5.2. התפתחות התרגום הקהילתי והתמקצעות

בעידן שלאחר מלחמת העולם השנייה, עת העולם שרוי בהלם ממוראות המלחמה, שבה נרמסו כליל זכויות האדם הבסיסיות ביותר, התגבשה בקרב מדינות העולם ההכרה בצורך של שיתוף פעולה בינלאומי במטרה

להגן על זכויות בני האנוש בכל אתר ואתר. הכרה זו מצאה את ביטוייה במסמך שהופץ מטעם העצרת הכללית של ארגון האומות המאוחדות ביום 10 בדצמבר, 1948 בשם:

"ההכרזה לכל באי עולם בדבר זכויות האדם" (The Universal Declaration of Human Rights)

ההכרזה כללה שלושים סעיפים שפירוט זכויות וחירויות של הפרט.

בסעיף ב' (1) של ההכרזה נאמר:

"כל אדם זכאי לזכויות וחירויות שנקבעו בהכרזה זו ללא אפליה כלשהי מטעמי גזע, צבע, מין, לשון (לא מודגש במקור) דת, דעה פוליטית או דעה בבעיות אחרות, בגלל מוצא לאומי או חברתי, קניין, לידה או מעמד אחר".

בסעיף יא' (1) נאמר:

"אדם שנאשם בעבירה פלילית חזקתו שהוא זכאי, עד שלא הוכרה אשמתו כחוק במשפט פומבי שבו ניתנו לו כל הערובות הדרושות להגנתו". (לא מודגש במקור)

בין הגורמים הנמנים בסעיף ב' 1 כמועדים לאפליה נמנית גם הלשון. רוצה סעיף זה לומר כי אין לשונו של אדם, תהיה זו אשר תהיה, צריכה להוות מכשול להשגת זכויותיו. סעיף יא' 1 עוסק בזכויות נאשמים לקבל את כל הערובות להגנתם. כדי שיעשה עמם דין צדק רשאים הם להבין את הנאמר במשפטם. משתמע משני סעיפים אלו כי יש לדאוג לכך כי יסופק תיווך לשוני לכל מי שאינו שולט בשפת הרוב שבה מתנהל דיון בעניינו. הזרע שנזרע בהכרזה זו צמח והתפתח ברבות הימים לחיוב על פי חוק במתן שירותי תרגום בבתי המשפט ברוב העולם המערבי.

הכרזה זו לא הייתה מחייבת, אולם אומצה על ידי העצרת כדי להגדיר, להבהיר ולהפיץ את משמעות המילים "חירויות יסוד" ו"זכויות אדם" בין האומות. היא שימשה אבן יסוד לאמנות בינלאומיות מחייבות שנחתמו בעקבותיה, ואשר עסקו בהיבטים שונים של זכויות אדם. למרות הקשיים הכרוכים בגיבוש אמנה בינלאומית ולמרות הזמן הרב הנדרש להשגת החתימה של המדינות המצטרפות ולאשרורה, התפתחה המודעות לצורך בשמירה על זכויות וחירויות לסוגיהן, וכך הצליח ארגון האומות המאוחדות בשנת 1966 לגבש אמנה בינלאומית לזכויות אזרחיות ופוליטיות, החתומה על ידי 174 מדינות (United Nations)

International Covenant on Civil and Political Rights, 1966)

סעיף 14ג' באמנה קובע: "כל אדם שהואשם בעבירה פלילית זכאי, תוך שוויון גמור, לערבויות מינימום אלו:

(1) כי יודיעוהו מיד ובמפורט בלשון שאותה הוא מבין את מהותו ועילתו של האישום שהוגש נגדו.

...

6) כי יוכל להיעזר במתורגמן, חינוס, אם אין הוא מבין או דובר את השפה המשמשת בבית המשפט."

זכויות אלו מעוגנות כיום בחוק ברוב מדינות אירופה (Mikkelsen, 2000). ברבות הימים התפתחה אף מודעות למצוקותיהם של חוליות חלשות בחברה האנושית והתבטאה בשורה של אמנות שנחתמו לאורך השנים, כגון "האמנה הבינלאומית בדבר מעמדם של פליטים" (ז'נבה 1951, והורחבה בשנת 1967), "אמנה בינלאומית להגנת זכויותיהם של מהגרי עבודה ומשפחותיהם" (1990), אך נכנסה לתוקף רק בשנת 2003), "האמנה לזכויות של אנשים בעלי מוגבלויות" (2006) ועוד. עם גבור הניידות הבינלאומית של פליטים עקב מלחמות, רדיפות פוליטיות או אסונות טבע; עם גבור הניידות של מהגרי עבודה מארצות מתפתחות לארצות מפותחות על מנת לשפר את רמת חייהם – ניידות שהסתייעה בהתפתחות הטכנולוגית של קומוניקציה בינלאומית ושל אמצעי תעבורה קלים וזמינים יותר; עם פתיחת שערי מדינות האיחוד האירופי לאזרחיהן של מדינות מזרח אירופה שהצטרפו לאיחוד, נוצרו מיעוטים לשוניים במדינות ההגירה שהצריכו היערכות של המדינות הקולטות בנושא הלשון. בהיעדר תקשורת תקינה עם אותן אוכלוסיות מיעוטים נאלצו השלטונות להתמודד עם בעיות קשות בסיפוק צרכיהם החיוניים של הזרים בנושאי חינוך, בריאות, רווחה ומשפט. לא ייפלא אפוא כי מדינות ההגירה המרכזיות היו הראשונות להכיר בצורך של ארגון מסגרות לתווך לשוני עבור אותם "מוגבלי לשון".

ניצנים ראשונים של תיווך לשוני לשפת סימנים ומתורגמנות בעל פה כמקצוע נראו בשנות ה-60 של המאה הקודמת (פשהקר 1999). הנושא התפתח בהדרגה, נוצרו התארגנויות של ספקי מתורגמנים, נקבעו סטנדרטים מקצועיים, פותחו הכשרות וקריטריונים להסמכות. אולם רק כעבור שלושים שנה הפך הנושא של תרגום קהילתי למקצוע מחקרי (פשהקר 1999). אוסטרליה כמדינת הגירה חשובה הייתה הראשונה לטבוע את המושג "תרגום קהילתי" בסביבות שנת 1970, שמשמעותו הייתה תיווך לשוני בין מערכות מוסדיות המספקות שירותים לבין יחידים אשר אינם חולקים שפה משותפת. המתורגמן הקהילתי מסייע בידי שני הגורמים המשתייכים לתת-קבוצות בתוך הקהילה בעלות רקע תרבותי שונה ליצור קומוניקציה תקינה. המוסדות מספקי השירותים כוללים את מערכת המשפט, שירותי הבריאות והרווחה, מערכת החינוך וארגוני דת. נציגיהם פועלים עם מגוון של תת-קבוצות בתוך הקהילה: קבוצת לקויי השמיעה, קבוצות מהגרים ומיעוטים לשוניים ואתניים. המאפיינים של תרגום קהילתי כמקצוע הם (על פי פשהקר) הכשרה ברמה אקדמית, סמכות המעניקה דיפלומה, התארגנות מוסדית להספקת שירותי מתורגמנות, תשלום עבור השירות, סטנדרטים של עבודה, התנהלות על פי קוד אתי, וקיום של איגוד מקצועי. חיל

החלוץ בהתפתחות המתורגמנות למקצוע הייתה מתורגמנות לשפת הסימנים בארצות הברית, שקבלה סיוע וקידום באמצעות חקיקה ובעקבותיה נוסדה ב-1965 האגודה הלאומית למתורגמנות לשפת הסימנים (the Registry of Interpreters for the Deaf RID) שפיתחה שיטת הערכה ורישוי וחיברה קוד אתי שכלל עקרונות של סודיות ונאמנות. צעדים נוספים לקראת מקצוענות נעשו בשוודיה שהכירה בזכות הזר לתיווך לשוני וסיפקה שירותי מתורגמנות באמצעות גופים שלטוניים. באוניברסיטת המבורג בגרמניה ניתנה לראשונה דיפלומה במתורגמנות לשפת הסימנים לאחר קורס לימודים רב-שנתי. באוניברסיטת ז'נבה בשווייץ ובאוניברסיטת גראץ באוסטריה נפתחו מגמות לתרגום לשפת הסימנים במחלקות להכשרת מתורגמני ועידה. מתורגמנות לשפת הסימנים הניחה את היסודות להתפתחות המתורגמנות הקהילתית. אוסטרליה שקלטה מהגרים בני לאומים רבים והפכה למדינה רב-לשונית ורב-תרבותית נאלצה לחפש פתרונות לבעיות התקשורת של התושבים החדשים. לאחר שנים של פתרונות אד-הוק ייסדה מחלקת ההגירה את שירותי המתורגמנות באמצעות הטלפון. שיטה זו, שבה מתורגמנים מרוכזים במקום אחד, מאפשרת לספק שירותי מתורגמנות בשפות רבות ולהגיע למקומות מרוחקים במרחבי היבשת באמצעות קשר טלפוני. יצירתיות ויוזמה גילו קבוצות מתורגמנים ניידים ששירתו מספר גדול של בתי חולים. אוסטרליה גילתה יוזמה ביצירת סטנדרטים מקצועיים וגיבשה שיטה להסמכת מתורגמנים בארבע דרגות של מיומנות בכל סוגי התרגום והמתורגמנות. קנדה, מדינת הגירה גדולה בדומה לאוסטרליה, עמדה בפני בעיה דומה של רב לשוניות. היא פיתחה שירותי מתורגמנות בדגש על שירותי הבריאות, הגדירה סטנדרטים של ביצועים, ארגנה קורסי הכשרה וכל זאת באמצעות שיתוף פעולה של ספקי שירותי בריאות, מתורגמנים, מכוני הכשרה, וגורמי שלטון. ההתעניינות הגבוהה של קנדה בנושא מסבירה אולי את העובדה כי שלוש הוועידות הבינלאומיות הראשונות בחקר התרגום הקהילתי (Critical Link) התקיימו בקנדה בשנים 1995, 1998, ו-2001, ומאז הן נערכות אחת לשלוש שנים במדינות שונות.

5.3. התרגום הקהילתי במחקר

"הוועידה הבינלאומית הראשונה של מתורגמנות קהילתית במערכות המשפט, הבריאות ושירותי הרווחה" הגדירה את מטרת המתורגמנות כמקצוע כדלקמן: (מיקלסון 1996 בציטוט מתוך אוסף מאמרי הוועידה) "Community interpreting enables people who are not fluent speakers of the official language(s) of the country to communicate with the providers of public services so as

to facilitate full and equal access to legal, health, education, government and social services.

מוסכם על חוקרי התרגום הקהילתי כי מטרתו היא לעזור לאנשים אשר אינם מדברים את שפת הרוב, ולאפשר להם נגישות לשירותים סטטוטוריים המעוגנים בחוק (Roberts 1995). אולם קיימים ניואנסים בגישות.

(Jacobsen 2009) מתייחסת לדבריהם של שלזינגר ופשהאקר (Shlesinger & Pöchhacker 2008) שלפיהם חקר המתורגמות מתרכז במתורגמן עצמו, בתפיסת תפקידו ובציפיות של המשתמשים בשירותיו, וכי את התרגום הקהילתי ניתן להגדיר על ידי השוואתו לתרגום ועידות. חוקרים רבים עורכים השוואה זו.

מיקלסון (1996) מבדלת את התרגום הקהילתי מתרגום ועידות ותרגום בליווי אישי בכך שהראשון מיועד לחברי הקהילה שבתוכה הוא מתבצע, בעוד שהאחרונים מיועדים לנציגי משלחות בכנסים בינלאומיים, לדיפלומטים ולאנשי עסקים אשר בתוקף תפקידם מרבים להימצא בארצות זרות. היא מציגה במאמרה שישה הבדלים נוספים בין שני סוגי התרגום כפי שזוהו על ידי Roberts (1995):

1) המתורגמן הקהילתי עיקר תפקידו להבטיח נגישות לשירותים ציבוריים, על כן הוא נוטה לעבוד במסגרות ממוסדות.

2) האינטראקציה עם תלויי התרגום נושאת אופי של דיאלוג ולא של נאום חד-כיווני.

3) התרגום הוא דו-כיווני שמשמעותו תרגום מתוך שפה ב' אל שפה א', ולהיפך משפה א' אל שפה ב'.

4) נוכחותו של המתורגמן הקהילתי מוחשת יותר מזו של מתורגמן ועידות.

5) מגוון השפות של המיעוטים הלשוניים ונצרכי המתורגמות רב יותר ממספרן של השפות המתורגמות בוועידות ובליווי.

6) המתורגמן הקהילתי נחזה לעתים קרובות כמסנגר או כמתווך תרבות החורג מתפקידו המסורתי של המתורגמן כישות נויטרלית.

המושג "תרגום קהילתי" זכה למגוון הגדרות על ידי חוקרים שונים. Hale (2008) מביאה במאמרה הגדרות של מספר חוקרים: יש המגדירים מושג זה לפי הנושאים שאותם מתרגמים: בריאות, רווחה ומשפט. ((Roberts 1997) כוללת במושג זה את כל סוגי המתורגמות שאינם תרגום ועידה. יש קלסיפיקציה לפי האופנות: סימולטני או עוקב. Pöchhacker (1999) מגדיר את המושג קהילה כתברה

המורכבת מקבוצת רוב עיקרית ומתת-קבוצות של מיעוטים לשוניים וקבוצות אתניות שונות שהם בעלי תרבות שונה. מתורגמנות קהילתית מתקיימת באותה קהילה כאשר מספקי השירותים הציבוריים ואותם בני תת-הקבוצות אינם מדברים באותה שפה. לתרגום הקהילתי שמות שונים בפי חוקרים שונים: תרגום דיאלוג, תרגום קשר, תרגום לווי, תרגום אד-הוק, תרגום תרבותי ועוד. (Hale (2008 מציינת במאמרה מאפיינים נוספים לתרגום הקהילתי שלא נמנו ברשימתה של מיקלסון: האופנות בתרגום הקהילתי היא של תרגום עוקב לעומת התרגום הסימולטני בתרגום ועידות. בתרגום קהילתי קיים קשר אישי בין המתורגמן לבין הלקוח, לעומת הריחוק הקיים בין המתורגמן לבין מאזיניו בתרגום ועידה. העבודה בתרגום הקהילתי היא יחידנית לעומת עבודת צוות של שניים המתחלפים ביניהם לאחר פרק של זמן בתרגום ועידה. המשלב הוא בדרך כלל של שפת דיבור והדיאלוג מתנהל בספונטניות. בתרגום ועידות לעומת זאת, המשלב הננקט הוא ברמה מסוימת של פורמליות, והחומר ניתן לעיון מראש. (Hale(2008 מציינת במאמרה הבדלים נוספים ברמה הערכית. לטענתה נדרשת ממתורגמן קהילתי אחריות במידה מרובה יותר מאשר ממתורגמן ועידות, והקפדה על סטנדרטים גבוהים ביותר כדי להבטיח שלא ייגרם לתלוי התרגום נזק כגון דיאגנוזה רפואית שגויה או עיוות דין בגלל תרגום לקוי. שכן, אין הזדמנות נוספת לשמוע או לקרוא את דברי הדובר כדי לגלות טעות בתרגום אם אכן קרתה כזו. סיכון ממין זה אינו קיים בתרגום ועידות, ששם בדרך כלל מחולק חומר כתוב, וטעות עשויה להתגלות על ידי מי מהשומעים או מהקוראים ואינה גורמת נזק. הבדל נוסף מובא על ידי Hale (2008) על פי שלזינגר (2000): בתרגום ועידות – התוכן הוא המרכיב בעל החשיבות העיקרית לעומת התרגום הקהילתי שבו חשיבות לא פחותה לצורה או לאופן ההעברה. למרות כובד האחריות המוטל על המתורגמן הקהילתי, הסטטוס שלו נמוך מזה של מתורגמן הוועידות. עובדה זו נובעת, לדעת Gehrke(1993) בתוך Hale(2008), מהסטטוס הנמוך של המטופלים שעבורם הוא מתרגם הכוללים פליטים, מהגרים וחוליות מגזריות חסרות כוח והשפעה. (Hale (2008 מציגה סיבות נוספות לחוסר הפרופורציה בהערכה כלפי המתורגמן הקהילתי: חוסר ארגון של המקצוע, היעדר זהות מקצועית חזקה, אי הכרה במורכבות התפקיד המאחד שני מקצועות: מתורגמנות ועבודה סוציאלית, וכן היעדר הכשרה אוניברסיטאית. תרגום קהילתי על פי Hale הוא מושג המשמש מטרייה לסוגים שונים של תרגום המתוארים לפי ההקשר: רווחה, חינוך, שלטונות הגירה, שפת סימנים, שפות של שבטי ילידים, להוציא תרגום משפטי ורפואי שהם בעלי ייחוד של התמקצעות ואינם מכונסים תחת אותה מטרייה. באשר לתרגום משפטי, קיימת אי הסכמה בין חוקרים על הכללתו בקטגוריה של תרגום קהילתי. בבריטניה מתורגמני קהילה משמשים גם בבתי משפט, ואילו בצפון

אמריקה קיימת אבחנה ברורה בין מתורגמני בית משפט המקבילים הסמכה מבית המשפט לבין מתורגמני קהילה. קיימת אף גישה המבחינה בין מתורגמנות בית משפט, המתאפיינת בכללים פורמליים נוקשים לבין מתורגמנות משפטית קהילתית המוגבלת למערכות משפט לא פורמליות כגון: משרדי עורכי דין, בתי משפט אדמיניסטרטיביים וכו'. לדעתה קיים קושי בהגדרת סוג התרגום הדרוש בכל אחד משני תחומי התרגום המשפטי ובמציאת הקו המפריד ביניהם. בדומה למתורגמנות בית משפט יש כיום נטייה לראות גם במתורגמנות רפואית יחידת התמחות בפני עצמה, הדורשת מיומנות ברמה גבוהה. פיתוחן של תוכניות הכשרה מיוחדות לתרגום רפואי מכשירות את הדרך לקיום עצמאי ויוקרתי של קטגוריה זו.

הגישה המסורתית למתורגמנות רואה במתורגמן מכשיר המעביר את דברי הלקוח בצורה ישירה ללא כל מעורבות. "צינור", "טלפון", "מכונה ממסר אלקטרונית" ו-"פומית לשונית" הן המטפורות המשמשות להדגים את המעבר הישיר משפה אחת לשנייה. המתורגמן הקהילתי נדרש לציית לקוד אתי שעיקריו הם הקפדה על דיוק, ניטראליות וסודיות. אולם חוקרים רבים מערערים על גישה קיצונית זו, ומייחדים אותה לתרגום בית משפט כפי שיובהר להלן. (Wadensjö 1993, 1998) מכנה את התרגום הקהילתי תרגום דיאלוג או תרגום בשירות הציבורי. בשוודיה – מדינתה, המתורגמן כפוף לקוד אתי המורה להעביר את דברי הדובר באופן מדויק. עיקרון הניטראליות מקודש. אולם היא מערערת על כך וטוענת כי למתורגמן תפקיד כפול. מלבד העברת הדברים, הוא מתאם ומכוון את מהלך המפגש, מסדיר את חילופי רשות הדיבור, מקשיב, מנסה להבין ולהבהיר דברים לשני הצדדים. יש לו מעורבות. מהי מידת המעורבות הדרושה, זוהי דילמה שהמתורגמן הקהילתי נתון בה תמיד. מצד אחד הוא מרגיש צורך לתמוך במהגר שהוא ברוב המקרים בן אותו מיעוט אתני או לשוני כמותו. מצד שני הוא שייך כבר לאותה קהילת הרוב שנטמע בה והוא צריך לשרת את שני הצדדים ללא הטיה.

(Laster & Taylor 1994) טוענות כי ראיית תפקידו של המתורגמן כ"צינור" היא ראייה דרך עיני בית המשפט. העברת דברי הדובר בצורה ניטרלית ללא מעורבות אמנם מבטלת את בעיית "עדות שמיעה" שאינה קבילה בבית המשפט, אך הן רואות בגישה זו פיקציה. מתורגמנות אינה העברה לשונית גרידא, שכן קיימים הבדלים בין שפות במחסרים לשוניים, במבנים דקדוקיים, במשמעויות שונות למושגים שהם אבני נגף בתרגום ואינם מאפשרים העברה לשונית טהורה. הן אף רואות חיסרון בדגם ה"צינור" המסורתי הקפדני, שלפיו נמנעת מן השופטים אינפורמציה משמעותית על אספקטים לא-לשוניים כהיסוס, החלטיות, ניואנסים בהנגנה וכו'. לטענתן, באופן מעשי הגישה של מתורגמנים יותר פרגמטית. מדיווחים של מתורגמנים עולה שמימתם מורכבת יותר מהדגם הצר של "צינור". לעתים הם נדרשים לחרוג מהדגם הני"ל הן על ידי שופטים, המצפים ממתורגמן לשמש מגשר תרבות, והן על ידי לקוחות המצפים מהם לשמש

מעין סגור, במיוחד כאשר המתורגמן הוא בן אותה קבוצת תרבות לשונית או אתנית. במקרים רבים אותו מתורגמן אף חש הזדהות עם לקוחותיו ומנסה לעזור באמצעות הסבר. המחברות רואות באידיאל של מתורגמנות מכנית – אילוזה, אך מאידך אינן מקבלות את הגישה הרואה במתורגמן סגור או מומחה תרבות, שכן, לדעתן אלו הגדרות מקצועיות שאינן בתחום מומחיותו של המתורגמן. יש גבולות לתפקיד. הן מציעות לראות במתורגמן "מקדם תקשורת", העוזר לכל הגורמים המשתתפים באינטראקציה המשפטית להתנהל באופן קומוניקטיבי.

המושג "דיוק" במתורגמנות נתון לפרשנות. Hale (1995) מפריכה את התפיסה כי תרגום מדויק הוא תרגום מילולי. אמנם, באוסטרליה (מקום פעילותה), אחד הסעיפים העיקריים של הקוד האתי הוא "דיוק", המורה לא להוסיף ולא להשמיט מאומה בתרגום. לטענתה, זו הוראה פשטנית. דיוק בתרגום על פי הגדרתה הוא השגת אקוויוולנציה המושגת על ידי כך שהבעת הנאמר תגרום לאותה תגובה אצל השומע בשפת היעד כפי שהייתה גורמת לשומע בשפת המקור. תרגום על פי Hale הוא שחזור פרגמטי של טקסט המקור. השגת שוויון פרגמטי גובר על שוויון סמנטי. מתורגמנים שאינם ערים להבדלים הפרגמטיים שבין שתי לשונות התרגום, עלולים להעביר תרגום מדויק ונאמן סמנטית, אך חוטא למשמעות. תרגום נאמן אין משמעותו מילה במילה, אלא העברת המסר באופן נאמן ללא אינטרפרטציה וללא תוספות מנהירות. Hale (2008), דנה שוב במשמעות עיקרון ה- "דיוק". לטענתה, השוואה של 16 קודים אתיים הראתה כי אין בהם דיון מעמיק במשמעות של "דיוק" ואין בהם תיאור מדויק של המושג. במספר קודים מציעים להפעיל שיקול מקצועי כדי ליישם את חוקי הקוד, אשר משמש מורה דרך. הציפייה למלא אחר כל הסעיפים באדיקות היא לא מציאותית. מתורגמנים עושים בו שימוש כאשר הם נתקלים בדילמה, והוא מסייע בידם להגיע להחלטה.

5.3. מתורגמן בית המשפט – קטגוריה ייחודית

חוקרי התרגום כיום מכירים בייחודה של מתורגמנות בבית המשפט המובדלת מהתרגום הקהילתי המקובל, אך גם ביניהם קיימים הבדלים בניואנסים. הקודים האתיים של מתורגמנות בית משפט מדגישים תרגום מדויק, נאמן ושלים. על פי Gonzalez (1989c) יש להעביר את הנאמר בשלמות, ללא עריכה, ללא תמצות, ללא השמטה או תוספת, תוך כדי שמירה על המשלב, על הסגנון ועל הכוונה של הדובר. ולא זו בלבד, על המתורגמן המשפטי להעביר גם אלמנטים פארא-לינגוויסטיים הכוללים הפסקות, היסוסים, תיקונים עצמיים, אינטונציות וטון שבאמצעותם יכול השופט להגיע למסקנות כאלו או אחרות.

לטענתה התרגום צריך לכלול את כל מה שנאמר בין כותלי בית המשפט כולל הערות שלא לפרוטוקול, כולל הומור, כולל מילים וולגריות ומגוננות. על המתורגמן לא לשנות מאומה לטובת תלוי התרגום, לא להסביר לו ולא להרחיב. היא רואה באלמנטים הפארא-לשוניים חלק בלתי נפרד מהעברה מדויקת ושלמה. (Mikkelsen 2008) שותפת לאותה ראייה ומסבירה כי השפה היא המכשיר העיקרי של אנשי המשפט. הללו חוששים מפני סטיות של מתורגמנים. גם השמטה של מילים מגוננות או הוספת הסבר של רקע, עלולים להשפיע על תוצאות המשפט. אולם היא מודעת לחילוקי הדעות הקיימים בנושא מעורבותו של המתורגמן כאשר קיימים פערי תרבות שאינם נהירים לצד כלשהו. יש הטוענים בקצה אחד של הספקטרום כי ניסיון להסביר אספקטים של תרבות יפגע באמינות העד. מצדו השני של הספקטרום יש טוענים כי במקרה שפערי התרבות עמוקים, התמקדות על אלמנטים לשוניים בלבד תכשיל העברה בעלת משמעות של הדברים ועל כן יש להעדיף הסבר קצר. לטענתה, האידיאלים האתיים והמקצועיים אינם ניתנים תמיד להשגה. רוב המתורגמנים לפי דעתה נוהגים בשיטת ביניים, בין שני הקצוות. בכל מקרה חייב המתורגמן להפעיל שיקול דעת.

על פי (Colin & Morris 1996), מתורגמן מקצועי אינו מדבר עבור לקוחו. הוא משמש לו פיה בלבד. אולם בדומה לחוקרים שכבר נזכרו לעיל, אין כוונתן לתרגום מילה במילה של דבריו. עליו להבין את אופן שימוש המונחים של הדובר ולבחור את הביטויים המתאימים בשפת היעד כדי שייצרו את אותו האפקט שיוצר המסר המקורי בקרב דוברי שפת המקור. יחד עם זאת חלים על מתורגמן בית המשפט ציוויים ואיסורים קפדניים: לא לפעול כסנגור, לא לתת ייעוץ משפטי, לא להביע דעות אישיות, לא לדבר עם עדים לפני העדות, לא להטות דברים לטובת אף צד, לא להיות מושפע בתרגומו מדעותיו האישיות. גם לטעמן של חוקרות אלו המתורגמן אינו מעביר רק תוכן אלא גם אופן כמו טון, אינטונציה, גמגום, תיקון עצמי, אולם צריך להימנע מתרגום תנועות והבעות המתפרשות בדרך שונה בתרבויות שונות. על פי תפקידי המתורגמנים שתוארו לעיל תיבחן המתורגמנות בבית הדין לעבודה.

6. החלק האמפירי – הצפייה בדיונים מתורגמים בבית הדין האזורי לעבודה

בירושלים

6.1. הצעדים הראשוניים בבית הדין – התמצאות

פגישתי הראשונה נערכה עם הגב' רבקה עובד, מהנהלת בתי המשפט, הממונה על אגף קלדניות, תרגומים והקלטות, שנענתה ברצון לענות על שאלות. ממנה קיבלתי כי במכרז האחרון לקבלת הזיכיון למתורגמנות בבתי המשפט שנערך ב- 2010, איבדה חברת "פרוטוקול" את הזיכיון הבלעדי רב-השנים שהיה בבעלותה, וזכו בו שלוש חברות חדשות בתחום זה. חברת "תרגומי איכות" התמנתה לספקית תרגום לכל משרדי הממשלה באזור ירושלים, כולל בתי המשפט. במכרז נכללו מספר תנאים חדשים לשיפור רמת המתורגמנות. כמו כן הוברר לי כי המתורגמנים הנשלחים לבית הדין לעבודה באים מאותו מאגר של מתורגמני בית המשפט. 95% מהתרגומים מתנהלים בשפה הערבית. קיימת דרישה מועטה לתרגום בשפות אמהרית ורוסית. כאשר נתקלים בשפה נדירה משתמשים בשיטת ה-relay (תרגום משפה א' לשפה ב' באמצעות שפה מתווכת). ידועים לה מקרים שבהם נעזרו במתורגמני אד-הוק, מקרים שבהם נדחו דיונים בגלל היעדר מתורגמן, אך גם מקרים שבהם התנהל דיון ללא מתורגמן בהסכמת כל הצדדים כדי לא לבזבז ימים נוספים וכדי לא לשאת בהוצאות נוספות. לא נבדק המספר היחסי של דיונים מתורגמים לעומת המספר הכולל של דיונים. מאחר שנושא עבודתי היה בית הדין לעבודה ביקשתי פגישה עם נושאי תפקידים בבית הדין והופנית אל מזכירת בית הדין לעבודה, הגב' טלי עוזרי, אשר נענתה לריאיון דל מידע, שניתן רק לאחר קבלת אישור מסמנכ"לית חטיבת מזכירות. רשימת שאלות נשלחה לאישור (נספח מס' 3). את צעדי הראשונים בבית הדין לעבודה עשיתי כמגששת באפלה. את רוב האינפורמציה קוששתי בשיחות בלתי רשמיות עם בעלי תפקידים זוטרים, ביניהם אנשי תחזוקה ותיקים שרב המידע שברשותם על התנהלות בבית הדין. הוברר לי כי הכניסה לדיונים חופשית. לעזר רב היו עורכי דין דוברי ערבית שנקלעו בדרכי ופתרו לי את התעלומה כיצד אני מאתרת דיונים מתורגמים, אינפורמציה שלא יכולתי לחלץ ממזכירות בית הדין. מהם למדתי כי קיימים שלבים שונים בהליך המשפטי: קדם-משפט, דיון מוקדם, דיון ושלב הוכחות. מתורגמן מוזמן רק לדיון הנקרא "שלב ההוכחות". על לוח המודעות בבית הדין נתלית מדי יום רשימת הדיונים המתקיימים באותו יום, שם השופט וסוג הדיון, אך לא מצוין דבר

על תרגום. לפי סוג הדיון זיהיתי דיונים מתורגמים, אך מעולם לא יכולתי לדעת על כך מראש. הגעה לבית הדין ללא ידיעה מראש על דיונים מתורגמים גרמה לי לבזבז זמן בלתי סביר.

6.2. דו"חות הצפייה בדיונים מתורגמים

הכניסה לאולמות הדיונים בבית הדין לעבודה היא חופשית ואינה טעונה אישור או בקשה מיוחדת. בתוך הקהל המצומצם הקשור לדיון, נוכחותו של זר שאינו מוכר אולי מעוררת מעט תהייה, אך לא מעבר לכך. השופטים רק וידאו כי איני עדה בתיק הנדון. כאשר נשאלתי על ידי מי מהאנשים מתוך התעניינות על פשר נוכחותי, הזדהיתי כסטודנטית צופה ללא פירוט נוסף. אני משערת כי הם קישרו זאת ללימודי משפטים. הדברים נרשמו תוך כדי צפייה. מילים מועטות החלפתי עם הקלדניות שהיו זהירות מאוד בדבריהן. המתורגמנית היחידה לערבית ידעה את סיבת בואי כי ביקשתי לראינה, אך היא סירבה לאחר שהייתה עדה להסתייגות של הממונה עליה – מזכירת בית הדין. אפילו את מספר שנות עבודתה כמתורגמנית סירבה להסגיר. שיחה מאלפת התקיימה עם סגן נשיא בית הדין, השופט אייל אברהמי, כפי שפורטה לעיל.

28.10.2010

❖ דיון בפני השופטת יפה שטיין

התובענה: תושבי מזרח ירושלים נגד הביטוח הלאומי.

הדיון נקבע לשעה 12:00. באולם נמצאות קלדנית ועורכת הדין המייצגת את הנתבעת – הביטוח הלאומי. ב-12:05 נכנסת המתורגמנית ומתחילה "שיחת בנות" בין המתורגמנית לערבית ועורכת הדין המייצגת את הביטוח הלאומי עד השעה 12:25. בשלב מסוים מתבקשת המתורגמנית על ידי עורכת הדין לצאת ולברר אם הגיעו עדי התביעה. עם כניסת עורך הדין דובר הערבית המייצג את התובעים נכנסת השופטת ומתחילה חקירת העדים. נחקרים ארבעה עדים והדיון שאמור היה להסתיים בשעה 13:30 נמשך עד השעה 15:15. התרגום נעשה בגוף ראשון. העד מבין עברית במידה מסוימת ולפעמים עונה ללא תרגום. אין הקפדה על תרגום של כל הנאמר. מאחר שאיני שולטת בשפה הערבית לא יכולתי לעקוב אחר התרגום, אולם יכולתי להבחין בשאלות הבהרה ששאלה המתורגמנית את העד, וכן יכולתי להבחין כי לפעמים היה תמצות של הדברים ולא תרגום מלא. עורך הדין של התובעים דובר הערבית תיקן לפחות פעמיים את המתורגמנית. עורכת הדין של הביטוח הלאומי חסרת הסבלנות לשמיעת המתורגמנית קטעה אותה מספר פעמים בהמשיכה לשאול את העד ישירות בהסתמכה על כך כי הוא מבין את שאלותיה. לא ברור אם הבין את כל השאלות עד תום. אף אחד מהנוכחים אינו רואה טעם לפגם בתרגום החלקי.

ידיעותיה של העדה הבאה בשפה העברית היו אפסיות. עורכת הדין חסרת הסבלנות נכנסת לדברי המתורגמנית, קוטעת אותה ואינה שומעת את התרגום עד סופו. המתורגמנית אינה מגיבה. עורך הדין של התובעים מוחה על כך ועורכת הדין עונה לו בתוקפנות. באחת הפעמים כאשר נוצרת אי בהירות בגלל קטיעת התרגום מתערבת השופטת, מנסחת את השאלה לאט ובבירור ואז מבקשת לתרגם. העד הבא עונה בערבית, עורכת הדין אינה מחכה לתרגום ומגיבה על התשובה. כנראה שיש לה ידע מסוים בשפה הערבית. בשלב מסוים עורכת הדין מזמינה את המתורגמנית אל שולחנה ומבקשת ממנה לקרוא קטע מהתצהיר של העד ולתרגם לו את הקטע – תרגום בראייה. העד הרביעי, האחרון, – שליטתו בשפה טובה יותר. הוא עונה פעמים רבות בעברית. מדלגים על התרגום. לא ברור אם הבין את כל השאלות באופן ברור לגמרי. לפעמים השופטת מבקשת ממנו לענות בערבית כדי שדבריו יתורגמו. נציגת הביטוח הלאומי דומיננטית ומשתלטת על מהלך הדברים. נראה כי אינה מבינה כלל כיצד אמורה מתורגמנות להתנהל בהליך משפטי. המתורגמנית היא מתורגמנית הבית בבית הדין בשפה הערבית. היא נמנית על "צוות" הבית. ומתוך כך יחסיה עם הצוות ידידותיים. האם עובדה זו משפיעה על הטיה בתרגום? לא נראה לי, כי יש נטייה לעזור לתובעים דלי האמצעים ותלויי התרגום לממש את זכויותיהם הדלות. בשיחה עם אחד מעורכי הדין דוברי הערבית נאמר לי כי המתורגמנית מדברת בדיאלקט עיראקי שאינו זהה לדיאלקט הפלשתינאי. לפעמים נוצרות אי-הבנות. יש להזכיר כי בתובענות נגד הביטוח הלאומי יושב בדין שופט יחיד ללא נציגי ציבור.

30.12.2010

❖ דיון בפני השופטת יפה שטיין

תביעה של אזרחית תושבת מזרח ירושלים נגד הביטוח הלאומי

נוכחים: התובעת

עו"ד המייצגת את הביטוח הלאומי.

עו"ד דובר ערבית המייצג את התובעת

מתורגמנית הבית של בית הדין

התובעת אינה מבינה עברית כלל.

מתנהל דיון בין השופטת לבין עורכי הדין משני הצדדים. המתורגמנית יושבת ליד התובעת אך

אינה מתרגמת לה את הנאמר.

הדיון בין השופטת לבין עורכי הדין מסתיים בהחלטה מוסכמת כי

בגלל היעדר מסמכים מתאימים בתיק לא ניתן לקיים את הדיון ויש לדחותו למועד אחר. המתורגמנית

מעבירה לתובעת את סיכומי הדברים. אף אחד לא מייחס חשיבות לכך כי הדיונים לא תורגמו לתובעת.

16.1.2011

❖ דיון בפני השופט אייל אברהמי ושני נציגי ציבור

התובענה של שני דוברי אמהרית נגד חברת כוח אדם שהעסיקה אותם.

הנוכחים: שני התובעים ועורך דינם

נציג החברה הנתבעת ועורך דינה

הוזמן מתורגמן לאמהרית, אך לא הגיע. התברר כי בטעות הוזמן מתורגמן לערבית.

הועלתה הצעה כי בעל הדין מס' 2 הדובר עברית טובה יותר מבעל הדין מס' 1 שעולה להעיד ישמש מתורגמן. ההצעה נדחתה. נראה כי כל המעורבים בדיון כולל השופט, עורכי הדין, תובעים ונתבעים מעדיפים לא לבטל את הדיון בגלל היעדר מתורגמן. דחיית הדיון תעלה לכל המעורבים באובדן ימי עבודה ובהוצאות נוספות. עורך הדין של התובעים מציע לנסות להעיד את התובע ללא מתורגמן. השופט אינו מתנגד, אך בודק את מידת שליטתו של הנחקר בעברית על ידי מספר שאלות קלות. הנחקר עונה על השאלות והשופט מחליט להמשיך בדיון. עו"ד הנתבעים חוקר את התובע באופן אגרסיבי ביותר. העד עונה על שאלות קלות, אך על שאלות מורכבות יותר חוזר ואומר מספר פעמים כי אינו מבין. הוא נמצא בסיטואציה מביכה ולא הוגנת. עורך דינו מבקש מהשופט להפסיק את העדות והדיון נדחה למועד אחר.

23.1.2011

❖ דיון בפני השופט דניאל גולדברג ושני נציגי ציבור

תובענה של הנדסאי חשמל דובר ערבית נגד קבלן שיפוצים על אי תשלום כספי חופשה ופיצויים מתאימים.

נוכחים: התובע ועורך דינו

הנתבע ועורך דינו

מתורגמנית הבית

הדיון נקבע לשעה 12:00. השופט נכנס בשעה 12:15. ממתניים לתובע עד השעה 12:45.

התובע נחקר בחקירה נגדית על ידי עו"ד הנתבע. עורך דינו טוען שהוא מבין עברית. הוא נשאל בעברית. לפעמים הוא עונה בעברית, אך לרוב עונה בערבית. תשובותיו מתורגמות לעברית. אף על פי שאיני מבינה ערבית, נראה לי שהתרגום אינו מלא אלא מסכם.

לפעמים הוא מתקשה בהבנת השאלה ואזי היא מתורגמת עבורו לערבית. התנהלות התרגום אינה שיטתית. באחת הפעמים עורך הדין דובר הערבית מתקן את דברי המתורגמנית. התיקון מתקבל על ידה.

31.1.2011

❖ דיון בפני השופט אייל אברהמי ושני נציגי ציבור

התובענה: שני עובדי תחזוקה המועסקים על ידי חברה לשירותי ניקיון מבנים שפוטרו מיום אחד למשנהו.

נוכחים: שני התובעים דוברי אמהרית. עורך הדין המייצג.

הבעלים של החברה הנתבעת. עורך הדין המייצג.

מתורגמן בשפה האמהרית

מתקיימים חילופי דברים בין עורכי הדין והשופט. הדברים אינם מתורגמים לתובע מס' 2 העומד על דוכן העדים.

עורך הדין שואל, המתורגמן מתרגם את השאלות. העד עונה ותשובותיו מתורגמות. על מספר שאלות העד עונה בעברית ללא תרגום. המתורגמן מעביר את הדברים בגוף ראשון.

השאלות נשאלות באופן אגרסיבי ביותר. המתורגמן אמפטי לנחקר. כאשר תשובתו אינה ברורה המתורגמן מנסה להסביר אותה. עורך הדין החוקר מוחה על כך. קרה שהמתורגמן ענה על שאלת החוקר. לפעמים נראה כי התרגום ארוך יותר מהשאלה. ייתכן כי היה ניסיון להסביר את השאלה לנחקר. באחת הפעמים המתורגמן מטיח בעורך הדין האגרסיבי: "אני אומר את מה שהנחקר אומר ולא מה שאתה רוצה לשמוע".

עד מטעם הנתבעת עולה לדוכן. הוא דובר אמהרית. הוא נחקר בעברית. בשלב כלשהו הוא טוען כי אינו מבין את השאלה. השופט מבקש מהמתורגמן לעזור בתרגום. בהמשך מתבקש המתורגמן פעם נוספת לעזור בתרגום

31.1.2011

❖ הדיון בפני השופט אייל אברהמי ושני נציגי ציבור

התובענה: בני זוג, בעל ואישה עובדי חברת "דינמיקה אחזקות 2002 בע"מ" שפוטרו מעבודתם תובעים את פיצוייהם.

נוכחים: התובעים ועורך דינם

הנתבע ועורך דינו

מתורגמן לאמהרית

בדיון שהתקיים במועד קודם היה ניסיון לגישור. התובעים סירבו לגישור. עורכי הדין משני הצדדים מנסים להגיע לפשרה על סכום הפיצויים. המתורגמן מסביר לתובעים את תוכן הדברים של עורכי הדין. השופט מסביר כי בעקבות פשרה המתקבלת באמצעות שופט, לא ניתן להגיש ערעור. השופט אף מסביר כי הסכום השרוי במחלוקת אינו גדול וגם אם יהיה המשך לדיונים לא בטוח כלל שהסכום שייקבע יהיה גדול יותר על כן הוא מציע לקבל את הפשרה שתחסוך לכל הנוגעים בדבר המשך דיונים, הוצאות ובזבוז זמן. השופט מצביע על היתרון של שיפוט מהיר שבעקבותיו התשלום יהיה מהיר ויפחת הסיכון של חברה שעלולה להיעלם או לפשוט רגל ולא תוכל לשלם את חובה. כדי לא להלחץ את התובעים בהחלטה מידית השופט מציע לתובעים לצאת להפסקה קלה, שבה המתורגמן יסביר להם בנחת את ההצעה. המתורגמן יוצא עם התובעים ומסביר להם את הצעת השופט. חוזרים אל הדיון והצעת השופט מתקבלת. המתורגמן שימש יועץ לתובעים.

❖ ריאיון עם המתורגמן לאמהרית

המתורגמן דובר האמהרית כבד הראייה משמש כמתורגמן גם בבתי משפט. בעבר הוא היה עובד חברת "פרוטוקול" כאשר חברה זו הייתה בעלת הזיכיון של מתורגמנות בבתי המשפט. לחברת פרוטוקול התקבל בעקבות המלצה וריאיון. כיום הוא עובד בחברת "תרגומי איכות" שזכתה במכרז האחרון. לחברה זו התקבל לאחר מבחן של משרד המשפטים שבו נבדקו המיומנות בשתי השפות וידע במונחים משפטיים. לפי דבריו החברה מקיימת ימי עיון למתורגמנים. לשאלה באיזו שיטה הוא מתרגם השיב כי הוא מתרגם סימולטנית, "אך לפעמים כאשר חילופי הדברים מהירים לא תמיד אפשר להספיק הכול בסימולטנית". כפי שהובהר בראש הפרק, סירבה המתורגמנית היחידה בשפה הערבית להתראיין מהסיבה שפורטה לעיל.

6.3. דברי סיכום

הפסיקות בבית הדין לעבודה אינן הרות גורל, אינן מסכנות בריאות, אינן גוזרות גורל של חיים או מוות, אינן מסכנות חירותו של אדם. יש לכך השלכות על האווירה במסדרונות בית הדין ובאולמות הדיונים. קיימת תחושה של רצון טוב להגיע לפתרונות לשביעות רצונם של כל המעורבים. אולי זו אחת הסיבות לכך שרוב הדיונים אינם מתחילים במדויק בשעה שנקבעה לכך ואף אחד לא מוחה. באחד הדיונים הגיע התובע באיחור של 45 דקות וכולם המתונו ללא כל הבעת טרזניה. יש לציין שבניגוד לנוהל בבית משפט לא חלה על המתורגמן חובת שבועה או הצהרה, עובדה שמשפיעה אולי אף היא על אווירה נינוחה ללא פחד ומורא. מאחר שרוב הדיונים המתורגמים הם בשפה הערבית, ומאחר שאת התרגום מבצעת באופן קבוע מתורגמנית הבית בשפה הערבית, הגב' מרים, הרואה את עצמה כחברת צוות של הבית, הרי שלא ניתן לתאר דפוסי תרגום מלבד תיאור דפוסה האישי של המתורגמנית. המתורגמנית היא בעלת ותק רב בבית הדין עוד מהימים שחברת "פרוטוקול" הייתה בעלת הזיכיון. דפוס עבודתה אינו מזכיר במאומה את התרגום הקלאסי של בית משפט. האופנות היא תרגום עוקב. לא תמיד התרגום מלא. נראה כי המושג "קוד אתי" אינו מוכר לה. פעמים רבות עורכת הדין קוטעת את דברי המתורגמנית ופונה אל העד בשאלות ישירות כאשר יש לו ידע כלשהו בשפה העברית, ולא נשמעת שום מחאה מאף צד. המתורגמנית מפנה לעד שאלות הבהרה. עורך הדין דובר הערבית, המייצג את התובע, מתקן את דברי המתורגמנית מספר פעמים. מתקבל הרושם שכל המעורבים באינטראקציה המשפטית אינם מייחסים חשיבות לכללים של תרגום בבית משפט. ייתכן כי אין בכך צורך כי, לפחות במקרים שבהם צפיתי, נזקקי התרגום לא ניזוקו מההתנהלות הלא-קפדנית. ניכר הרצון לסייע ולהגיע לסיום צודק. ייתכן כי סומכים גם על עורכי הדין דוברי הערבית כי יעירו על ליקוי בתרגום. הם אכן עושים זאת כאשר עולה הצורך בכך. נכחתי בשני דיונים

שבהם ניתן תרגום בשפה האמהרית. המתורגמן בשפה זו משמש גם בדיוני בתי משפט. ניכר היה שהתאמץ לתרגם סימולטנית, כפי שהוא יודע מעבודתו בבית המשפט, אך לא תמיד ניתן היה. התובע דובר האמהרית נחקר חקירת נגדית צולבת ואגרסיבית על ידי בא כוח הנתבעים. המתורגמן מתוך אמפטיה לנחקר המותקף הסביר לו שאלות שהיו מורכבות. המתורגמן לקח על עצמו את תפקיד העוזר והמסייע. בדיון אחר, לאחר ניסיונות להגיע לפשרה בין הצדדים, הציע השופט לצאת להפסקה וביקש מהמתורגמן להסביר בנחת לבני הזוג התובעים בשעת ההפסקה את הצעתו לשיפוט מהיר ואת היתרונות שיש בהליך זה עבורם, אך גם להסב תשומת ליבם לכך כי לא ניתן לערער על פסיקה בשיפוט מהיר. בפעם הזו התבקש המתורגמן על ידי השופט לסייע, ויותר מכך, לשמש להם יועץ ולעזור להם להגיע להחלטה. הצעת השופט נתקבלה על ידי התובעים בתיווכו של המתורגמן.

מתיאור הדיונים המתורגמים עולה כי למטרות החברתיות של בית הדין לעבודה כפי שהוגדרו על ידי שופטים רבים באותה מערכת יש גם השלכות על המתורגמנות. מתורגמנות בבית הדין לעבודה בירושלים, בניגוד להשערה אשר בראש העבודה, ניצבת בקצהו של הציר המייצג תרגום קהילתי ולא במיקום אחר על פני הציר כפי שהיה מצופה. חובה להדגיש כי הדברים אמורים לגבי המציאות בבית הדין לעבודה בירושלים בלבד, שבו רוב הדיונים המתורגמים הם בשפה הערבית, ואת רובם מתרגמת אותה מתורגמנית ותיקה, להוציא מקרים מועטים שבהם מתקיימים דיונים מקבילים ואז מוזעקים לעזר מתורגמנים מבית הדין לענייני משפחה הממוקם בקרבת מקום. יש מקום לערוך מחקר מקביל בבית הדין לעבודה בתל-אביב, שבו מתנהלים דיונים מתורגמים במגוון רב של שפות על ידי מספר גדול יותר של מתורגמנים, להשוות ממצאים ואזי להגיע למסקנות דומות או אחרות.

אם יותר לי להביע דעה לאור הדברים שעלו במחקרי, ראוי שהנהלת בתי המשפט תשקול הוצאת הנחיות מתקנות בדבר המתורגמנות בבתי הדין לעבודה כדי שיעשה צדק לכל הפונים מתוך מצוקה ללא הבדל בין לשון ללשון, וללא תלות באגינדה של שופט זה או אחר.

ביבליוגרפיה

- טנגבאום, א. (תשס"ג), "על תרגום ומתורגמנים בבית המשפט", דעת, אתר ללימודי יהדות ורוח, גיליון 103, פרשת "ויגש". (מופיע בביבליוגרפיה של אתרי האינטרנט).
- ליפקין, ש. (2006). נורמות וכללי אתיקה בקרב מתורגמנים בבתי משפט צבאיים: בית המשפט יהודה כמקרה מבחן. עבודת גמר לתואר שני. החוג לתרגום וחקר התרגום, אוניברסיטת בר-אילן.
- מוריס, ר. (2007). תיווך לשוני ותרבותי של שירותים חברתיים. הד האולפן החדש, גיליון 91, אביב תשס"ז.
- סבניה-גבריאלי נרי (2008). מתורגמנות בתי משפט מטעם מדינת ישראל: בחינה ביקורתית של רמת המקצועיות.
- שלינגר, מ. (1999). מתורגמנות עבור נאשם תלוי-תרגום כאתגר משפטי ולשוני. בן-שחר ר. וטורי ג. (עורכים) העברית שפה חיה. כרך ב'. הוצאת הקיבוץ המאוחד. עמ' 317 – 331.
- Colin, J. & Morris, R. (1996), *Interpreters and the Legal Process*, Waterside Press, Winchester.
- Gehrke, M. (1993). Community Interpreting. Paper presented at the Translation: The Vital Link, Proceedings of the XIIIth World Congress of FIT. London.
- Gonzalez, R. D., Vasquez V.F. & Mikkelsen, H. (1991), *Fundamentals of Court Interpretation: Theory, Policy and Practice*. Carolina Academic Press, Durham.
- Hale, S. (1995), The Interpreter on Trial, Pragmatics in Court Interpreting. *The Critical Link: Interpreting in The Community*. Edt. by Silvana E. Carr, Roda Roberts, Aideen Dufour and Dini Steyn. (pp. 201 – 211).
- Hale, S. (2008), *Community Interpreting*, Palgrave Macmillan, London (pp. 25 – 32).
- Jacobsen, B. (2009), The Community Interpreter: A Question of Role Abstract Studies of Conference Interpreting. *Hermes – Journal of Language and Communication Studies*. No. 43 – 2009.
- Laster, K. & Taylor, L. V. (1999), *Interpreters & The Legal System*. The Federation Press, Sydney. The Role of the Interpreter Chapter 5 (111 – 128).
- Mikkelsen, H. (2000), *Introduction to Court Interpreting*. St. Jerome Publishing, Manchester, U.K. & Northampton MA.
- Pöchhacker, F. (1999), "Getting Organized": The Evolution of Community Interpreting. *Interpreting Vol.4(1)*, John Benjamins Publishing Co.

- Pöchhacker, F. (1998), The Community Interpreter's Task: Self Perception and Provider Views *The Critical Link 2, Interpreters in the Community*. Eds. Roberts, P.R. & al. John Benjamins, Amsterdam Philadelphia.
- Roberts, R. (1995), Community Interpreting Today and Tomorrow. *The Critical Link 1: Interpreters in the Community*. Eds. Carr, E. S & al. John Benjamins, Amsterdam, Philadelphia. (pp. 7 – 25).
- Shlesinger, M. / Pöchhacker, F. (2008). Introduction: Doing justice to court interpreting. In: *Interpreting, Special Issue: Doing Justice to Court Interpreting*, 10 (1), 1-7.
- Wadensjö, C. (1998) Community Interpreting in: *Routledge Encyclopedia of Translating Studies*. Edited by Mona Baker. (pp. 33 – 37)
- Wadensjö, C. (1993) The Double Role of A Dialogue Interpreter. *The Interpreting Studies Reader*, Edited by Franz Pochhacker & Miriam Shlesinger, Routledge Language Readers
- acri/article.asp?id=456-www.194.90.30.84/hebrew
(האגודה לזכויות האזרח בישראל (נגישות למערכת המשפט « תרגום בבתי משפט) הנחיה של דן ארבל).
- www.globes.co.il/news/article.aspx?did=554142
(השופט יעקב טירקל ביום עיון על "שוויון בנגישות לשירותים משפטיים". דברים שנשא בפני ועדת חוקה, חוק ומשפט בכנסת ביום 15.1.02).
- www.clb.ac.il/uploads/103-111.pdf
(יעקב טירקל, ראיון ב-"עלי משפט ז', תשס"ט, תשע"ה הרהורים שלאחר השפיטה" (נגישות לבית המשפט)). ה מן העליון,
- www.acri.org.il/story.aspx?id=1992
(השופט ורדי זיילר – ראיון, האגודה לזכויות האזרח (כס המשפט, הלשכה, ביטאון לשכת עורכי הדין, גיליון מס' 9, מרץ 1990)).
- www.reader.co.il/article/52347/%D7%92%D7%99%D7%49%D7%95%D7%A8-%D7%95%D7%
(גישור ומערכת בתי הדין לעבודה בישראל וסקירה למערכות אחרות).
- www.elyon1.court.gov.il/heb/avoda/dvar.htm
(דבר נשיא בית הדין לעבודה השופט סטיב אדלר).
- <http://elyon1.court.gov.il/heb/avoda/index.htm>
(הוועדה לבדיקת בתי הדין לעבודה).
- www.elyon1.court.gov.il/heb/info/choveret/avoda_din.htm
(מדינת ישראל הרשות השופטת, מערכת בתי הדין לעבודה).
- www.adalah.org/?file=legaladvocacycultural792
(המרכז המשפטי לזכויות המיעוט הערבי בישראל, עתירה לעליון – שירותי תרגום בשפה הערבית).

- www.adalah.org/admin/DownLoads/SPics/3295198.pdf
(נוסח העתירה).
- www.idi.org.il/Parliament/2003/Pages/2003_42/C_43/Parliament_Issue_42_c.aspx
(בית הדין לעבודה – המכון הישראלי לדמוקרטיה (השוואה עם מדינות אחרות)).
- www.court.org.il/nato/nato39.htm
(תרגום האמנה הבינלאומית לזכויות אזרחיות ופוליטיות).
- Btselem.org/hebrew/international_law/covenant_on_civil_and_political_rights.asp
(אמנות בינלאומיות).
- www.acri.org.il/story.aspx?id=1601
(האגודה לזכויות האזרח, פעילות משפטית, אמנות בינלאומיות. עודכן: 4.12.2007).
- www.adalah.org/full_heb.asp?ID=1869&category_iid=249PressReleases
(עדאלה, הודעה לעיתונות 15.7.2003).
- The Marker. דחיית עתירת המדינה, רותי סיני, עיתון הארץ.
- www.mishpathaavoda.co.il/82330/558
(חוק בית הדין לעבודה, תשכ"ט-1969, חלק 5 מתן ערובה לכיסוי הוצאות).
- www.globes.co.il/news/article.aspx?did=559572s
(גלובס 04.02.2002 מימון מתורגמן בניגוד להחלטת מנהל בתי המשפט).
- http://he.wikipedia.org/wiki/%D7%94%D7%A8%D7%94_%D7%9C%D7%
(”ההכרזה לכל באי עולם בדבר זכויות אדם” עודכן: 28.1.2011).
- www.knesset.gov.il/docs/heb/undec.htm
(הנוסח העברי באתר הכנסת).
- ivri/skirot/103-2.htm www.daat.ac.il/mishpat
(על תרגום ומתורגמות בבית המשפט. אברהם טננבוים).
- www.knesset.gov.il/review/data/heb/law/kn6_laborcourt.psf
(חוק בתי הדין לעבודה ה'תשכ"ט-1969).
- www.israelbar.org.il/uploadfiles/ovdim%20zarim%20-%20hotzaot.doc
(בית הדין האזורי לעבודה באר-שבע, פסק דין, השופט אילן סופר).

001314/02 עב	בית הדין האזורי לעבודה
	באר - שבע
	בפני כבוד השופט אילן סופר
	נציגי ציבור: מר גד אהוד ומר דב אבדור
05/03/02	בפני: כבוד השופט אילן סופר

המערער

עו"ד אריק נאור

קנט בזו

בעניין:

ע"י ב"ב

נגד

מדינת ישראל - הנהלת בתי המשפט
ע"י פרקליטות מחוז דרום - עו"ד דניאל טוויטו

המשיבה

פסק דין

1. המערער בתיק זה, הגיש בקשה לשמיעת עדות מוקדמת בתיקים ד.מ 1490/02 ו- ע.ב. 1301/02 וכן הגיש בקשה להזמין מתורגמן לשפה האנגלית לצורך שמיעת עדותו המוקדמת ועתר, כי הוצאותיו לא יוטלו על התובע.
2. כב' הרשם דחה את בקשת המערער ביום 18.2.02, וקבע, כי "לפי הנחיות הנהלת בתי המשפט, למרות קיומה של החלטה שיפוטית, על התובע לדאוג למתורגמן בעצמו".
3. המערער הגיש ערעור על החלטה זו בטענו, כי החלטה שיפוטית אליה מתייחס הרשם, היא החלטה שלו עצמו ושל אב בית דין זה בתיקים אחרים של עובדים זרים, בהם נקבע, כי המזכירות תזמין מתורגמן והמדינה תישא בהוצאותיהם.
4. החלטות אלו לטענת המערער, לא כובדו ועל כך הוא מלין. על הנהלת בתי המשפט היה לערער על ההחלטות, שניתנו בתיקים אחרים ומשלא עשתה כן, היה עליה לכבדן.
5. לטענת המערער, משמעות החלטת כב' הרשם היא, שהרשות השופטת מנועה מלהחליט החלטה הנראית לה נכונה בנסיבות עניין, בידיעה שלא תכובד.
6. על כן, עתר המערער, כי בית הדין יקבל הערעור, יבטל את החלטת כב' הרשם ויורה, כי המזכירות תזמן מתורגמן לדיון המתקיים ביום 21.1.02.
7. בית הדין ביקש לקבל את תגובת ב"כ היועץ המשפטי לממשלה בטרם יינתן פסק הדין בערעור (להלן: "המשיבה").
8. המשיבה טוענת, כי התרגום בהליכים אזרחיים, לא תוקצב ע"י משרד האוצר, ופריצת מסגרת התקציב, תביא לגריעה מסעיף תקציבי אחר.
9. המשיבה טוענת, כי בשונה מהליכים פליליים, בהם נקבע במפורש בדיון, שהמדינה תישא בהוצאות התרגום, הרי שבהליכים אזרחיים, לא קיימת חובה שכזו. מדובר בעלות גבוהה, אשר מוצדק להטיל על צדדים בהליך אזרחי, הנושאים בעלות הוכחת עמדתם.
10. המשיבה השאירה לשיקול דעת בית הדין את ההכרעה בערעור, תוך שיילקחו בחשבון השיקולים הבאים: אופי ומחנות ההליך האזרחי, המצוקה התקציבית של המשיבה שעלולה להחרף נוכח תקדימים בעניין זה, הערכות המשיבה בהסדרת התרגומים בהליכים אזרחיים, השתתפות הוצאות התרגום על הנתבע במידה והתובע יזכה בתביעתו, בחינת יכולתו הכלכלית של המערער לאור אופי הבקשה, מתן החלטה נקודתית המתייחסת לתיק זה לבד.
11. הכרעה

בראשית הדברים יצויין, כי נאמנה ומקובלת על ביה"ד הצהרת המשיבה, לפיה תכבד כל החלטה שתתקבל ולכן אין מקום להיכנס לדיון בשאלה, אם החלטות קודמות של בית דין זה, לא קויימו ע"י המשיבה.

לנוכח עמדתה של המשיבה, כי השאירה ההחלטה לשיקול דעת ביה"ד, הרי שגם לא ראוי לדון בשאלת מעמדה של החלטה שיפוטית למול הנחיות הנהלת בתי המשפט. בית דין זה, הוא בפיקוח מנהלי של המשיבה, ואלו וגם אלו - בית הדין והמשיבה, - מחוייבים למצוא פיתרון מידי ומעשי לבעיה יומיומית, אשר עלולה לקפח זכויות יסוד. אלו וגם אלו, הם חלק ממערכת המשפט המהווה הברית התיכון של החברה הישראלית, המבקשת להיות חברה צודקת ושיוויונית.

זכות הגישה לערכאות משפטיות.

12.

זכות הגישה לערכאות שיפוטיות, אינה מוגדרת בדין, אך מעמדה הוכר בפסיקה באופן שפורש על רקע חוקי היסודי הקיימים, כך שהוקנו לפרט זכויות מלאות ככל האפשר להתדיין עם יריבו על בסיס של שוויון. השופט י. טירקל מביא בעניין זה את המשפט העברי כמקור לזכות זו:

"חשיבותו של הכלל לפיו יש לאפשר לכל אדם גישה חופשית ויעילה לבית המשפט, הוכרה במשפט העברי מקדמת דנא, בין "שבע מצוות בני נח", שהן שבע המצוות הבסיסיות שכל נברא בצלם חייב בהן. לעניין זה נקבע, כי "כשם שישראל מצווים להושיב בתי דיינים בעיירות שלהם, כך בני נח מצווים בעירות שלהם, היינו בכל הלך ובכל עיר ועיר" (סנהדרין ז"ו, ע"ב) ובעוד מקומות וכן עיון אנצקלופדיה תלמודית תשכ"ג כרך ג'".

ראה: ע"א 3115/93 יעקב נ' מנהל מס שבח מקרקעין חיפה, פ"ד נ (4) 549. דברים שנשא השופט י. טירקל ביום עיון על "שוויון בנגישות לשרותים משפטיים" בפני ועדת חוקה, חוק ומשפט בכנסת ביום 15.1.02.

(הציטוטים המובאים בפס"ד זה נלקחו מדברים אלו אשר מופיעים באתר האינטרנט של הנהלת בתי המשפט).

13. השופט י. זמיר בפרשת ליין, מכנה זכות זו זכות יסוד:

"גישה חופשית ויעילה לבית המשפט היא זכות יסוד, אף אם עדיין אינה כתובה על חוק יסוד ובית המשפט אמור להגן עליה כמו על זכויות יסוד אחרות".

ראה: ע"א 3833/93 דר' יוסי לוי נ. אילנה לוי ואח', פ"ד מ"ח (2) 862, 876.

בדרך זו הולך השופט מ. חשין ומסביר:

"... זכות הגישה לבית המשפט אין היא זכות יסוד במובנו הרגיל של המושג זכות יסוד. שייכת היא למסדר נורמות אחר בשיטת המשפט. ניתן לומר וכך אומר אני - כי נעלה היא על זכות יסוד. לא עוד, אלא שקיומה הינו תנאי הכרחי וחיוני לקיומן של שאר זכויות היסוד. זכות הגישה לבית המשפט הינה צינור החיים של בית המשפט. התשתית לקיומם של הרשות השופטת ושל שלטון החוק".

ראה: ע"א 733/95 ארמל אלומיניום בע"מ נ' קליל תעשיות בע"מ, פ"ד נ"א (3) 577, 631, 632.

14. השופט טירקל בדבריו בהרצאה שנשא, פירט מהם המכשולים הניצבים בפני הפרט ופוגעים בזכות הגישה שלו לערכאות: מכשולים ישירים, דוגמת התיישנות, זכות עמידה שלעיתים הדין קובע אותם, מכשולים עקיפים - עלות עו"ד, אגרות ומכשולים יעירי אילוצים חברתיים, כמחסומי זמן, ידע, שפה. בשתי הקבוצות האחרונות, מדובר בפגיעה בשכבות החלשות מבחינה סוציאקונומית, הפונות לבתי המשפט מבלי שהן שולטות בשפה העברית. כאשר מדובר בהליכים פליליים, נקבע בסעיף 140 לחוק סדר הדין הפלילי [נוסח משולב] התשמ"ב - 1982 כי:

"אם הוברר לבית המשפט שהנאשם אינו יודע עברית, ימנה לו מתרגם או יתרגם לו בעצמו".

ובסעיף 141 נקבע כי:

"שכרו של מתרגם ישולם מאוצר המדינה, אם לא הורה בית המשפט הוראה אחרת".

בהליכים אזרחיים לא קיימת חובה כזו, אולם למרות זאת בכל הקשור להליכים בבית הדין לעבודה, כאשר מדובר בצדדים שלא ידעו את השפה העברית, הנהוג שהיה מקובל שהוזמן מתרגם ושכרו שולם ע"י המדינה.

15. הנחיות מנהל בתי המשפט מיום 24.12.01

בתאריך 24.12.01, הודיע מנהל בתי המשפט לנשיאי בתי המשפט ובתי הדין כהאי לישנא:

"אני מבקש להביא לידיעתכם כי תקציב הנהלת בתי המשפט אינו כולל תרגומים עבור משפטים אזרחיים.

להשקפתינו והשקפת האוצר, אין המדינה צריכה לממן עלויות של משפטים אזרחיים.

אודה לכם אם תנחו את השופטים שלא לחייב את המדינה בהוצאות תרגומים כאלה.

בעת הצורך, יש לחייב את הצדדים כפי שהם מחויבים לגבי הוצאות משפט אחרות הנדרשות לניהול ההליך."

בתגובת מנהל בתי המשפט לערעור זה, בסעיף 5 נטען, כי "פריצת מסגרת התקציב בעניין זה (שעומד כיום על 0 ₪ שכן העניין לא מתקצב), היא למעשה גריעה מסעיף תקציבי אחר ופגיעה בתכנון התקציבי השנתי אשר הוקצה לעניינים השונים במערכת המשיבה".

16. בחינת שיקולי תקציב

איננו מקלים ראש בטענה, כי אין למשיבה סעיף בתקציב שיכול לכסות את עלות המתורגמנים בהליכים אזרחיים. אולם, אנו מבקשים להעיר מספר הערות.

17. ראשית, על מנת שיתקיים השוויון בזכות הגישה לערכאות משפטיות, יש לשלם מחיר. כדי שעובד זר הנמצא במעצר לפני גרוש, או עובד זר שידו אינה משגת תשלום הוצאות תרגום, או כל עובד שאינו שולט בשפה הרוסית, האמהרית, או אפילו חרש אילם הזקוק למתורגמן לשפת הסימנים בהליך כנגד הביטוח הלאומי - כדי שכל אלה התובעים זכות מכוח חוקי מגן, או חוקי הביטחון הסוציאלי, יוכלו לשטוח טענותיהם בפני בית הדין לעבודה - צריכה המדינה לממן את הוצאות התרגום שלהם. זהו לא המקרה של ההליך האזרחי הרגיל שאליו התכוונה המשיבה בתגובתה, בו צדדים באופן וולנטרי מביאים את סכסוכיהם האזרחיים לפני בית משפט. עסקינן בזכויות מכוח חוקי מגן, וחוקי הביטחון הסוציאלי.

"זכות אדם עולות כסף. הבטחת שוויון עולה כסף. לרוב הדרישה ל'תשלום' המחיר באה כלפי השלטון".

ראה: דנג"ץ 4191/97 רקנט נ' בית הדין לעבודה, פ"ד כ"ד (5) 330, 354 - 355.

זהו מחיר שכדאי וצריך לשלמו כדי להבטיח את היותנו חברה שומרת זכות אדם ושוויון.

מחיר זה שולם עד סוף שנת 2001. ראוי, כי המשיבה תשקול כיצד ניתן לתקצב זאת גם מכאן ולהבא, על פי כללים שתקבע.

18. הנחלת בתי המשפט מודה בתגובתה בסעיף 8, כי בעקבות בג"ץ, שהוגש לעניין תרגום השפה הערבית, אשר הינה שפה רשמית, הוציא מנהל בתי המשפט הנחייה המבהירה עניין זה, ומאפשרת תרגומים לשפה הערבית וזאת מכיוון שהשפה הערבית הינה שפה רשמית במדינה.

היוצא מכך, כי לאחר שהוגש הבג"ץ נבחנו ההנחיות מחדש. למדנו, כי בנושא דומה הוגש בימים אלה בג"ץ ע"י דוברי השפה האמהרית אשר קובל על הנחיות הפוגעות בזכותם לפנות לערכאות. עובדה זו מולידה את החשש, כי מי שהוא צודק אך ידו אינה משגת הגשת בג"ץ, או שהוא אינו מאורגן, לא יוכל להשיג את שלו. האם כל דוברי הרוסית צריכים להתארגן בעתירה לבג"ץ, כדי לזכות בתקציב המיוחל, האם יוכלו החרשים אילמים, שפונים לבית דין זה בתביעות כנגד הביטוח הלאומי, לפנות לבג"ץ. גם שיקול זה צריך להיות בפני המשיבה.

19. הליכים אזרחיים

ההגיון אליו מפנה המשיבה בתגובתה, לפיו בהליכים אזרחיים הצדדים נושאים בעלות הוכחת טענותיהם, ברור ומובן. אולם, נראה שהגיון זה אינו יכול לחול בבית הדין לעבודה. התביעות הבאות בבית דין זה, מבוססות על חוקי מגן, וחוקי ביטחון סוציאלי. בקבוצות התביעות נגד הביטוח הלאומי, מופיעים בפני בית-הדין זה, עולים חדשים וותיקים אשר שפת אימם היא רוסית, אמהרית, ולעיתים גם חרשים אילמים שיש צורך במתרגם לשפת הסימנים. באותו אופן, נדרשים אנו לעיתים קרובות לדון במהירות בתביעות של עובדים זרים שעתידיים לעזוב את הארץ הואיל והם שוהים בארץ שלא כדין, או במקרים אחרים, הם נמצאים במעצר עד לגרושם.

20. בעניינם של עובדים זרים ברור, כי הטלת הוצאות מתורגמן על תובע בשלב מקדמי של הדיון, מביאה להטלת נטל בלתי סביר, בלתי צודק ומפלה. זוהי תוצאה, העלולה להביא לכך שלא תוגש תביעה כלל, והעובד יוותר על זכויותיו הקוגנטיות. מסקנה זו עולה בקנה אחד עם גישת בית הדין הארצי לעבודה בכל הקשור לעובדים זרים, אשר נחיתותם למול המעבידים ידועה ומוכרת. כן ברורה וידועה לביה"ד יכולתם הכלכלית הדלה והמוגבלת, של העובדים הזרים.

ראה: ע"ע 1064/00 קיניאנגוי - אוליפקי עבודות עפר כבישים ופיתוח בע"מ, פד"ע ל"ה, 625.

עב' 6458 / 09
קבוע לקדם משפט ביום 6/7/10
בפני כב' השופטת לקסר

בבית הדין האזורי לעבודה
בתל-אביב - יפו

Wang Xianglin דרכון סיני G13082007

בעניין:

ע"י ב"כ עוה"ד אורן יוגב
מרח' החשמל 18 תל-אביב 65117
טל': 03-5611061 ; פקס': 03-5608401

המבקש
התובע

- נגד -

חיפה אסיה בע"מ ח.פ. 513425603

ע"י ב"כ עו"ד מאיה יוסף - ויסמן
מרח' טוסקניני 1 תל-אביב 64076
טל': 03-5252537 ; פקס': 03-5252536

המשיבה
הנתבעת

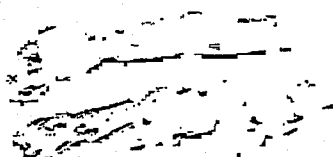
בקשה להבהיר החלטה

בית הדין הנכבד מתבקש להבהיר את החלטתו מיום 18/2/10, לפיה על ב"כ התובע לדאוג להזמין מתורגמן לשפה חסינית לישיבת קדם המשפט שנקבעה ליום 6/7/10.

ואלו נימוקי הבקשה:

1. לפי החלטת בית הדין הנכבד מיום 18/2/10, על ב"כ התובע לדאוג להזמין מתורגמן לשפה חסינית לישיבת קדם המשפט הקבועה ליום 18/2/10.
2. התובע מכבד את ההיגיון וחטעם העומדים מאחורי החלטת בית הדין הנכבד האמורה, שלפיהם - אין, לדעת בית הדין הנכבד, טעם בקיום ישיבת קדם משפט מבלי שלצדו נמצא מתורגמן המתרגם לו, בזמן אמת, כל מלה ומלה שנאמרת בישיבה, ולפיכך - ב"כ מוצא לנכון לדאוג לקיום ההחלטה כבר כעת, כאשר חלק מהדאגה הנו שאלת העלויות.
- אלא שלא ניתן להבין מהחלטת בית הדין הנכבד האמורה, מי אמור לשאת בעלויות הזמנת המתורגמן לישיבת קדם המשפט ביום 6/7/10: האם התובע? או שמא המדינה? או שמא הנתבעת?
- לפיכך - מוגשת בקשה זו.
3. הסדרת נוכחות מתורגמן לשפה חסינית בישיבת קדם המשפט (או בכל ישיבה אחרת), אם היא באה על חשבון התובע, כרוכה בעלויות כבדות מאוד מבחינתו, שספק אם יוכל לעמוד בהן, וכך יצא שזכות הגישה לערכאות הנתונה לו (ולחזכיר - זכות יסוד, לפי פסיקת בית המשפט העליון) תסוכל.

אמר על כך כב' השופט סופר, ב- עב' (בי"ש) 1314/02 קנט בוזו נ' מדינת ישראל - הנהלת בתי המשפט (פסק-דין מיום 5/3/02):

"בעניינם של עובדים זרים ברור, כי הטלת הוצאות מתורגמן על תובע בשלב מקדמי של הדין, מביאה להטלת נטל בלתי סביר, בלתי צודק ומפלה. זוהי תוצאה, העולה להביא לכך שלא תוגש תביעה כלל, והעובד יוותר על זכויותיו הקוגנטיות. מסקנה זו עולה בקנה אחד עם גישת בית הדין הארצי לעבודה בכל הקשור לעובדים זרים, אשר נחיתותם למול המעבידים ידועה ומוכרת. כן ברורה וידועה לביה"ד יכולתם הכלכלית הדלה והמוגבלת, של העובדים הזרים."

באותו עניין, כבי' השופט סופר הפך החלטה של רשם בית הדין האזורי לעבודה בבאר-שבע, לפיה נדחתה בקשת המערער להסדיר מתורגמן לשפה האנגלית על חשבון המדינה.

4. במקרה דומה, שבו השיגה הנהלת בתי המשפט על החלטה של בית הדין האזורי לעבודה בבאר-שבע, שהורתה למזכירות להזמין מתורגמן לשפה האמהרית, אמר כבי' השופט טוינה את הדברים הבאים:

"ההחלטה בפסק הדין קנט בחזו אומצה במקרה דומה בעניינו של מתיו אזה ועליה הוגשה בקשת רשות ערעור לבית הדין הארצי לעבודה."

בהחלטה מיום 19.6.02 דחה כבוד הנשיא אדלר את בקשת רשות הערעור. בהחלטתו ציין כבוד הנשיא כי:

"זכותם היסודית של עובדים זרים לגשת לערכאות שיפוטיות לא ייתכן שתוגבל בעטייה של מכשולים פרוצדורליים כאלו ואחרים. מגמתו של בית הדין לעבודה הינה לעודד עובדים זרים לפנות לבית הדין ולמצות את זכויותיהם מכוח חקיקת המגן. פעמים רבות עובדים אלו נתקלים בקשיי שפה ובקשיים לשאת במימון הוצאות ההליך. הימנעות מהזמנת מתורגמן בהליכים אלו בהם מעורב עובד זר שאינו דובר עברית פירושה פעמים רבות למעשה נעילת שערי בית הדין בפניו". בר"ע 1281/02, מדינת ישראל נגד מתיו אזה (לא פורסם), פסקה 4 להחלטה."

5. אם כן, אם וככל שכוונת בית הדין הנכבד בהחלטתו מיום 18/2/10 היתה, שעל ב"כ התובע לדאוג לזימון מתורגמן לשפה הסינית לשיבת קדם המשפט ביום 6/7/10 (ועם זה אין לתובע בעיה כלשהי), היתה שעל ב"כ התובע לדאוג לזימון מתורגמן, כאמור, על חשבון התובע (ועם זה יש גם יש לתובע בעיה), הרי שנמצאנו מערימים מכשולים פרוצדוראליים על זכות הגישה של התובע לערכאות, זכות יסוד כאמור, ונועלים, למעשה, את שערי בית הדין הנכבד בפניו.

6. אשר על-כן, מתבקש כבי' בית הדין להבהיר את החלטתו מיום 18/2/10, באופן שיובהר בה, האם עלויות המתרגם שעל ב"כ התובע לדאוג לזימונו, יחולו על התובע, או על אחר זולתו, כדי שהתובע יוכל להיערך, מבעוד מועד, לשיבת קדם המשפט הנדחית.

10.11.2010

לגב' שלומית לוי שלום רב,

בהמשך לשיחה הטלפונית רציתי להבהיר כי שאלותי הן שאלות אינפורמציה פשוטות

המתייחסות לבית הדין לעבודה בלבד.

שאלות

* לאילו שפות נדרשים שירותי תרגום בבית הדין לעבודה בירושלים?

* אילו הן השפות השכיחות ביותר להן נדרש מתורגמן?

* כיצד מתמודדים עם שפות נדירות?

* מהו נוהל הזמנת מתורגמן? מי מזמין?

* מי נושא בנטל העלות של מתורגמנות בבית הדין לעבודה?

* האם קיימת החלטה גורפת כי שירות זה ממומן על ידי המדינה, או הדבר נתון לשיקול דעת

שופט?

* החוק אינו מחייב את המדינה לממן שירותי תרגום בסדר הדין האזרחי, מתי ועל ידי מי

נקבע נוהל שונה לגבי בית הדין לעבודה?

* האם המתורגמנים הנשלחים לבית הדין מגיעים מאותו מאגר של מתורגמני בית המשפט?

* מי מחליט על הפניית תיקים לגישור?

* האם חייבים מתדיינים לקבל החלטות גישור?

* מי ממנה מגשרים?

* מה אחוז הדיונים המתורגמים מסך כל הדיונים הרגילים?

* האם נוכחות מתורגמן בדיון מקלה או מקשה על התנהלות הדיון לדעת שופטים ועורכי דין?

אשמח לקבל אישורך לבקשתי.

בברכה,

רות מור-חיים כ"ו אלול - תש"ס

054-4661748